

บทที่ 4

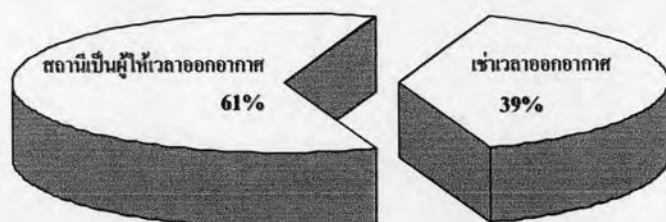
กระบวนการผลิตรายการศาสนาทางโทรทัศน์

รายการศาสนาทางโทรทัศน์ที่แพร่ภาพในสถานีต่างๆ มีทั้งหมด 36 รายการ แบ่งออกเป็น 3 ศาสนา ได้แก่ ศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม และศาสนาคริสต์ ในแต่ละรายการมีความเป็นมา รูปแบบ และกระบวนการผลิต ที่เหมือนและแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับลักษณะของแต่ละองค์กร และความพร้อมในการผลิตรายการ

ที่มาของรายการศาสนา

เนื่องจากรัฐบาล และสถานีโทรทัศน์ เริ่มมีแนวคิดให้ทุกศาสนาได้มีโอกาสเผยแพร่หลักธรรมของศาสนาตนเอง ให้นุคคลทั่วไปได้รับทราบ ซึ่งแต่ละรายการมีที่มาที่เหมือน และแตกต่างกัน บางรายการสถานีได้ติดต่อให้เข้ามาผลิตรายการเพื่อเผยแพร่ศาสนาทางโทรทัศน์ หรือ บางรายการมีความต้องการในการเข้ามาเผยแพร่รายการศาสนาทางโทรทัศน์เอง ซึ่งเป็นโอกาสที่ทำให้องค์กรผู้ผลิตได้มีโอกาสเข้ามาเผยแพร่ศาสนาผ่านทางสื่อโทรทัศน์มากยิ่งขึ้น

แผนภูมิที่ 6 แสดงที่มาขององค์กรผู้ผลิตรายการศาสนาทางโทรทัศน์

จากแผนภูมิที่ 6 แสดงให้เห็นจำนวนรายการที่ได้รับช่วงเวลาในการออกอากาศจากทางสถานีโดยไม่เสียค่าเช่าเวลา มีจำนวนรายการมากกว่ารายการที่ต้องเช่าเวลาออกอากาศจากทางสถานี รายการที่สถานีสนับสนุนช่วงเวลาในการออกอากาศนั้น มีจำนวนทั้งหมด 23 รายการ จากทั้งหมด 36 รายการ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 61 และจำนวนของรายการที่ต้องเช่าเวลาออกอากาศจากสถานีต่างๆ มี 13 รายการ คิดเป็นร้อยละ 39

ในการกำหนดที่มาของรายการศาสนาสามารถแบ่งออกเป็นรายการที่ได้รับเวลาออกอากาศจากทางสถานี และรายการที่เช่าเวลาออกอากาศจากสถานีนั้น เนื่องจากรายการศาสนาที่มีที่มา

แตกต่างกันนั้น จะมีขั้นตอนในกระบวนการผลิตที่แตกต่างกันออกไป ไม่ว่าจะเป็น ความพร้อมในเรื่องของอุปกรณ์ในการถ่ายทำรายการ ความชำนาญของทีมงานผู้ผลิต งบประมาณในการผลิต รายการ รวมถึงการดำรงอยู่ของแต่ละรายการอีกด้วย เนื่องจากรายการศาสนาที่ได้รับเวลาออกอากาศจากทางสถานี เกิดจากรัฐบาลขอความร่วมมือจากสถานีให้กำหนดเป็นนโยบาย จึงทำให้รายการศาสนาได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องมา แต่ถ้าเป็นรายการที่เช่าเวลาออกอากาศจากทางสถานี องค์กรผู้ผลิตจะต้องต่อสัญญาในการแพร่ภาพจากสถานีในทุกๆปี ขึ้นอยู่กับการพิจารณาของสถานี ว่ารายการมีความเหมาะสมกับสถานี และช่วงเวลานั้นๆ หรือไม่ ซึ่งมีหลายรายการไม่ได้ต่อสัญญาในการแพร่ภาพรายการในปีต่อมา แม้ว่าจะมีงบประมาณ และมีกลุ่มผู้ชมที่ให้การตอบรับพอสมควร แต่สถานีอาจมีเหตุผลอื่นๆ ในการพิจารณาไม่ต่อสัญญา

รายการศาสนาที่ได้รับการสนับสนุนเวลาในการออกอากาศจากทางสถานีโทรทัศน์ มีที่มาจากนโยบายของรัฐบาล ในการขอความร่วมมือให้สถานีโทรทัศน์เปิดโอกาสให้องค์กรศาสนาได้มีเวลาในการแพร่ภาพออกอากาศ มีลำดับเหตุการณ์ดังนี้

- ปี พ.ศ.2537 รัฐบาลมีนโยบาย โดยคุณอำนวย สุวรรณคีรี รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีในสมัยนั้น ได้ขอความร่วมมือไปยัง สถานีโทรทัศน์ช่อง 9 อ.ส.ม.ท. เพื่อขอเวลาออกอากาศให้กับองค์กรศาสนาต่างๆ ทั้ง 3 ศาสนา เพื่อเผยแพร่ศาสนาทางสื่อโทรทัศน์
- ปี พ.ศ.2539 กรมประชาสัมพันธ์ได้มีการประกาศแก้ไขข้อกำหนดเกี่ยวกับสัดส่วนของรายการโทรทัศน์ ในพระราชบัญญัติวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์(ฉบับที่4) ปีพ.ศ. 2530 โดยให้มีรายการธรรมะ อย่างน้อย สัปดาห์ละ 1 ครั้ง ครั้งละไม่น้อยกว่า 15 นาที
- ปี พ.ศ. 2547 รัฐบาลมีนโยบาย เช่นเดียวกับในปี พ.ศ.2537 โดยคุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีในสมัยนั้น ได้ขอความร่วมมือกับทางสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11 ในการขอช่วงเวลาออกอากาศให้กับองค์กรทางศาสนา ทั้ง 3 ศาสนา

จากนโยบายทั้ง 3 ส่วนนี้ ทำให้จำนวนรายการศาสนาเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว และส่งผลต่อนโยบายของแต่ละสถานีโทรทัศน์ที่มีต่อรายการศาสนา แตกต่างกันไป

- สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3

สถานีฯตอบสนองนโยบายของกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งกำหนดให้มีการแพร่ภาพรายการธรรมะ โดยว่าจ้างบริษัทรับผลิตรายการ ให้ผลิตรายการศาสนา โดยสถานีโทรทัศน์ จะเป็นผู้สนับสนุนช่วงเวลาในการออกอากาศ ซึ่งเป็นบริษัทที่มีความรู้ด้านศาสนาเป็นอย่างดี ให้เข้ามารับผิดชอบรายการศาสนา มีรายการดังต่อไปนี้

1. รายการชีวิตไม่สิ้นหวัง ออกอากาศวันเสาร์/อาทิตย์ เวลา 04.30-04.45 น.
2. รายการธรรมในใจ ออกอากาศวันเสาร์/อาทิตย์ เวลา 04.45-05.15น.

แม้ว่าการแพร่ภาพรายการศาสนาไม่ใช่นโยบายหลักของทางสถานีโทรทัศน์ แต่สถานีฯ ก็ไม่ได้ละเลยความสำคัญของหลักศีลธรรม จริยธรรม โดยส่งเสริมในรูปแบบอื่นๆมากกว่า เช่นการนำเสนอในรูปแบบของละคร เช่น เรื่องเจ้ากรรมนายเวร หรือพุทธานภาพ ในรูปแบบของการ์ตูน เช่น ธรรมะติดปีก หรือการทำสปอตสั้นขึ้นระหว่างรายการ เช่น พรุ่งนี้วันพระ หรือวันนี้วันพระ เป็นต้น

“สถานีไม่ได้มีนโยบายที่เน้นเรื่องของรายการศาสนาโดยตรง ส่วนใหญ่เราจะเน้นให้เรื่องราวของศาสนาสอดแทรกอยู่ในรายการต่างๆ เช่นละคร รายการบันเทิง หรือเป็นสปอตสั้น เช่น พรุ่งนี้วันพระ วันนี้วันพระ เป็นต้น ส่วนรายการศาสนาทางสถานีก็จะใช้เวลาในการผลิต แต่ที่เรามีเพียง 2 รายการ ซึ่งเหมาะสมดีแล้ว เพราะเราคิดว่าการสอดแทรกในรายการต่างๆจะเหมาะสมกับกลุ่มผู้ชมช่อง3 มากกว่าการเสนอในรูปแบบของรายการศาสนาโดยตรง” (สัมภาษณ์ คุณสมรภัฏ ณรงค์วิชัย, ผู้จัดการฝ่ายผลิตรายการสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง3, วันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2549)

- สถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง5

ผู้บริหารมีนโยบายสำหรับรายการศาสนาเช่นเดียวกับสถานีโทรทัศน์อื่นๆ แต่อาจมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นอยู่กับนโยบายในแต่ละปีของผู้บริหารสถานีโทรทัศน์แต่ละท่าน สถานีจะเปิดโอกาสให้กับองค์กรผู้ผลิตได้เข้ามาเช่าเวลาออกอากาศ ผู้บริหารจะเป็นผู้คัดเลือกรายการเอง โดยใช้เกณฑ์ รูปแบบรายการที่ต้องการนำเสนอเป็นหลักในการคัดเลือกรายการศาสนา

“สถานีมีนโยบายให้การสนับสนุนรายการศาสนา จากการให้ผู้ผลิตเข้ามาผลิตรายการศาสนา ซึ่งผู้บริหารจะเป็นผู้คัดเลือกรายการเอง จะดูความเหมาะสมเรื่องรูปแบบในการนำเสนอ และดูช่วงเวลาของสถานีเป็นหลัก ผังรายการของสถานีได้กำหนดช่วงเวลาเข้าให้กับรายการศาสนาเช่นเดียวกับสถานีอื่นๆ” (สัมภาษณ์ คุณบงกช อักษรดี, หัวหน้าชุดควบคุมการผลิต, วันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2549)

รายการศาสนาที่ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง5 มีดังต่อไปนี้

1. ธรรมโอสธ	ออกอากาศวันพุธ	เวลา05.00-05.25น.
2. ตามรอยธรรม	ออกอากาศวันเสาร์	เวลา06.30-06.55น.
3. แผ่นดินธรรม	ออกอากาศวันอาทิตย์	เวลา06.30-06.55น.

4. มงปัญหาด้วยธรรม	ออกอากาศวันอังคาร	เวลา05.00-05.25น.
5. อสตีวัสสารธรรม	ออกอากาศอาทิตย์	เวลา05.00-05.25น.

- สถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง7

สถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง7 แพร่ภาพรายการศาสนาเพียงรายการเดียว คือ รายการธรรมะวันอาทิตย์ ออกอากาศวันอาทิตย์ เวลา06.00-06.30น. ซึ่งปฏิบัติตามข้อกำหนดของกรมประชาสัมพันธ์ โดยทางสถานีได้เป็นผู้ผลิตรายการเอง และรับผิดชอบด้านงบประมาณในการผลิตเอง รวมถึงค่าเช่าเวลาออกอากาศด้วย

สำหรับนโยบายเรื่องการเพิ่มจำนวนรายการศาสนาของสถานีนั้น ทางผู้บริหารเห็นว่าอาจไม่เหมาะสม เนื่องจากทางสถานีโทรทัศน์ได้วางผังรายการไว้เหมาะสมแล้ว แต่อาจมีการสนับสนุนในด้านศาสนา จริยธรรม ในรูปแบบอื่นๆ เช่นการทำสปอตสั้น “พรุ่งนี้วันพระ วันนี้วันพระ” กัณฑ์ระหว่างรายการ การนำเสนอพุทธศาสนสุภาษิตหลังข่าวภาคค่ำ การนำเสนอผ่านรายการประเภทการ์ตูน เช่น มิรินธิปัญญา หรือการตอบปัญหาธรรม หรือจัดกิจกรรมสำคัญครบครัน “เชิญชวนครอบครัวรวมตัวไปวัด” เป็นต้น ซึ่งแต่ละกิจกรรมได้รับการตอบรับจากผู้ชมเป็นอย่างดี โดยสังเกตจากการเขียนไปรษณียบัตรเข้ามาขอเข้าร่วมกิจกรรม

“การทำรายการศาสนา อาจไม่ใช่เป้าหมายหลักของสถานีฯ เนื่องจากผู้บริหารเห็นว่า การนำเสนอในรูปแบบอื่นๆ จะมีผู้สนใจมากกว่า เช่น สปอต พรุ่งนี้วันพระ วันนี้วันพระ หรือพุทธศาสนสุภาษิต ซึ่งสองอย่างนี้เราทำมาก่อนใครทั้งหมด ถือว่าประสบความสำเร็จมาก มีครู มีนักเรียน โทรศัพทท์เข้ามาขอในรายการตลอด หรือส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ ซึ่งได้รับการตอบรับจากผู้ชมเป็นอย่างดี หรือในวันสำคัญทางศาสนา สถานีฯจะขอความร่วมมือกับทุกรายการให้หยุดถึงวันสำคัญนั้นด้วย” (สัมภาษณ์ คุณบุวดี เร้าเสถียร, ผู้จัดการฝ่ายรายการ, วันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2549)

- โมเดิร์นไนน์ทีวี

ผู้บริหารสถานีฯมีนโยบายสนับสนุนรายการศาสนา โดยได้จัดช่วงเวลาให้กับรายการศาสนาเช่นเดียวกับสถานีโทรทัศน์ช่องอื่นๆ เพื่อให้ผู้ผลิตเข้ามาเช่าเวลาในการออกอากาศจากทางสถานีได้ นอกจากนโยบายของสถานีฯแล้ว ทางโมเดิร์นไนน์ทีวีได้รับนโยบายจากทางรัฐบาล ในปี พ.ศ.2537 คุณอำนาจ สุวรรณศิริ อธิบดีรัฐมนตรี ประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ได้ขอความร่วมมือจากทางโมเดิร์นไนน์ทีวี ซึ่งคุณแสงชัย สุนทรวัฒน์ ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถานีในขณะนั้น ให้มีการสนับสนุนรายการศาสนาเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นรายการศาสนาที่ออกอากาศทางโมเดิร์นไนน์ทีวี จึงมีทั้งรายการที่เช่าเวลาออกอากาศจากทางสถานี และได้รับการสนับสนุนช่วงเวลาในการออกอากาศจากทางสถานี

“ผมเป็นประธานคณะกรรมการอำนวยการพุทธธรรมสภา รัฐสภา ซึ่งในช่วงนั้น (พ.ศ. 2536) รัฐบาลมีนโยบายในการรณรงค์ด้านวัฒนธรรม และวัฒนธรรมของไทยมีรากฐานมาจากศาสนา ดังนั้นผมจึงเห็นว่าควรเน้นเรื่องของศาสนาด้วย และสื่อโทรทัศน์เป็นตัวสนับสนุน ดังนั้นผมจึงได้ขอไปยังช่อง 9 ซึ่งให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี และเห็นว่าเมื่อมีรายการพุทธแล้ว ควรจะมีในศาสนาอื่นๆด้วยเช่นกัน” (สัมภาษณ์ คุณอำนวย สุวรรณศิริ, อธิบดีรัฐมนตรี ประจำสำนักนายกรัฐมนตรี และผู้ผลิตรายการชีวิตธรรม, วันที่ 11 มกราคม พ.ศ.2550)

ดังนั้นสถานีจึงได้มอบช่วงเวลาก่อนเปิดสถานีให้กับองค์กรศาสนาต่างๆ โดยวันจันทร์-วันพฤหัสบดี มอบให้แก่ศาสนาพุทธ ซึ่งทางสถานีได้มอบช่วงเวลาทั้งหมดให้กับสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก และท่านมีพระบัญชามอบช่วงเวลาดังกล่าวให้กับองค์กรพุทธศาสนาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งแต่ละองค์กรเป็นองค์กรหลักของพุทธศาสนา

“สถานีได้มอบช่วงเวลาที่ทางสถานีได้จัดสรรให้กับศาสนาพุทธแก่ สมเด็จพระสังฆราช เนื่องจากสถานีไม่รู้อะไรจะจัดสรรช่วงเวลาให้กับองค์กรไหนบ้าง เพื่อตัดปัญหาที่มีหลายองค์กรต้องการช่วงเวลาในการผลิตรายการ โดยที่ท่านจะเลือกองค์กรหลักของแต่ละศาสนา หรือองค์กรที่ต้องการผลิตรายการศาสนาอยู่แล้ว” (สัมภาษณ์ คุณมานพ จิราภรณ์ไพศาล, ผู้จัดการกลุ่มงานศาสนาและศิลปะสถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11, วันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2549)

สำหรับวันศุกร์ ทางสถานีได้มอบช่วงเวลาให้กับคณะกรรมการกลางอิสลาม เพื่อผลิตรายการเผยแพร่ศาสนาอิสลาม และศาสนาคริสต์ ได้มอบช่วงเวลาวันอาทิตย์ให้กับสภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทย และแบ่งเวลาออกอากาศให้กับศาสนาคริสต์ นิกายโปรเตสแตนต์ โดยสลับกันออกอากาศในแต่ละสัปดาห์

“เราได้รับโอกาสจากทางสถานีให้ผลิตรายการศาสนา ซึ่งเขาต้องการให้ทุกศาสนาได้มีรายการเป็นของตนเอง ดังนั้น เมื่อเราเป็นตัวแทนศาสนาคริสต์ในประเทศไทย จึงได้มอบเวลาที่ได้ครั้งหนึ่งให้กับทางนิกายโปรเตสแตนต์ ได้ออกอากาศด้วยเช่นกัน” (สัมภาษณ์ บาทหลวงวรยุทธ กิจบำรุง, ผู้อำนวยการ สำนักงานสื่อมวลชนคาทอลิกประเทศไทย, วันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ. 2549)

รายการศาสนาที่ออกอากาศทางโมเดิร์นไนน์ทีวี มีดังต่อไปนี้

ศาสนาพุทธ

1. ฐัธรรม นำชีวิต	ออกอากาศวันจันทร์	เวลา04.30-05.00น.
2. ฐัธรรม นำชีวิต	ออกอากาศวันพุธ	เวลา04.30-05.00น.
3. อยู่เย็นเป็นสุข	ออกอากาศวันเสาร์	เวลา04.30-05.00น.
4. พุทธิธรรมนำทาง	ออกอากาศวันพุธ	เวลา05.00-05.30น.
5. ชีวิตธรรม	ออกอากาศวันพฤหัสบดี	เวลา04.30-05.00น.
6. เวทีธรรม	ออกอากาศวันพฤหัสบดี	เวลา05.00-05.30น.
7. บ้านของเรา	ออกอากาศวันอาทิตย์	เวลา05.30-06.00น.
8. แสงธรรมส่องทาง	ออกอากาศวันอาทิตย์	เวลา06.00-06.30น.
9. ธรรมสวัสดิ์	ออกอากาศวันจันทร์-วันศุกร์	เวลา06.00น.

ศาสนาอิสลาม

1. วิถีอิสลาม	ออกอากาศวันศุกร์	เวลา04.30-05.00น.
---------------	------------------	-------------------

ศาสนาคริสต์

1. แสงธรรม	ออกอากาศวันอาทิตย์	เวลา05.00-05.30น.
2. คำตอบชีวิต	ออกอากาศวันอาทิตย์	เวลา05.00-05.30น.

- สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11

สถานีมีนโยบายเช่นเดียวกับโมเดิร์นไนน์ทีวี คือเปิดโอกาสให้ผู้ผลิตเข้ามาเช่าเวลาจากทางสถานีฯ ในการผลิตรายการศาสนา ซึ่งจะขึ้นอยู่กับนโยบายของผู้บริหารในการอนุมัติแต่ละรายการ และยังมีรายการศาสนาที่ได้รับการสนับสนุนช่วงเวลาในการออกอากาศจากทางสถานีอีกด้วย

ช่วงปลายปี พ.ศ. 2548 รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมรายการศาสนา เช่นเดียวกับกับการขอความร่วมมือจากโมเดิร์นไนน์ทีวี รัฐบาลได้ขอความร่วมมือจากสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11 ให้จัดผังรายการให้กับองค์กรศาสนาต่างๆ ซึ่งนโยบายดังกล่าวเริ่มต้นจากองค์กรศาสนาอิสลาม ต้องการผลิตรายการศาสนาของตนเองขึ้น จึงร้องขอให้รัฐบาลเข้ามาสนับสนุนในเรื่องนี้ ทางสถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11 ได้จัดสรรเวลาก่อนเปิดสถานีให้กับองค์กรศาสนา ทั้ง 3 ศาสนา โดยมีหลักในการจัดสรรเวลาที่คล้ายกับที่ทางโมเดิร์นไนน์ทีวี คือ จันทร์-วันพุธมอบให้กับทางศาสนาพุทธ โดยมอบให้องค์กรหลักในศาสนาพุทธ เป็นผู้ดำเนินการจัดสรรค์ให้กับองค์กรต่างๆ ของศาสนา

“รายการพุทธศาสนาส่วนใหญ่ที่ออกอากาศอยู่ องค์กรศาสนาเป็นผู้รับผิดชอบ แต่ในส่วนของการผลิตเป็นการร่วมมือกันผลิตระหว่างองค์กรศาสนา หรือ พระภิกษุ กับทางสถานี สถานีมีความพร้อมในการผลิตรายการ องค์กรศาสนา และพระมีความพร้อมด้านข้อมูล และวิทยากรหรือผู้ร่วมรายการ เลยเป็นการร่วมกันทำงานในการผลิตรายการ” (สัมภาษณ์ คุณมานพ จิรกาญจน์ไพศาล, ผู้จัดการกลุ่มงานศาสนาและศิลปะ สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง11, วันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2549)

วันพฤหัสบดี-วันศุกร์ สถานีได้มอบเวลาให้กับสำนักจุฬาราชมนตรี ซึ่งทางสำนักฯ จะเป็นผู้จัดสรรเวลาให้กับองค์กรศาสนาอิสลามอื่นๆ ที่มีความรู้ในการเผยแพร่ศาสนาผ่านสื่อต่างๆ โดยวันพฤหัสบดีให้กับมูลนิธิส่งเสริมการศึกษาอิสลามและการพัฒนา และมูลนิธิเพื่อคุณธรรม ให้สลับกันออกอากาศรายการ รายการละสัปดาห์ และในวันศุกร์ สำนักจุฬาราชมนตรีได้ผลิตรายการเพื่อออกอากาศเอง ส่วนวันเสาร์และอาทิตย์ ทางสถานีได้มอบให้กับศาสนาคริสต์ โดยวันเสาร์มอบให้ศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ วันอาทิตย์เป็นของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก

“ในการจัดผังรายการของแต่ละศาสนา สถานีได้คำนึงถึงความเหมาะสมในแต่ละศาสนา เช่นศาสนาพุทธมีผู้นับถือมากที่สุด จึงได้วันออกอากาศมากที่สุด ศาสนาอิสลามให้เป็นวันพฤหัสบดีและศุกร์ เพราะวันศุกร์จะเป็นวันสำคัญที่ชาวมุสลิมจะประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และศาสนาคริสต์จะต้องไปโบสถ์วันอาทิตย์ สถานีได้จัดสรรให้สอดคล้องกับลักษณะของแต่ละศาสนา และเรายังให้โอกาสกับผู้ผลิตที่ต้องการนำเสนอรายการศาสนา ได้ใช้เวลาออกอากาศจากทางสถานีอีกด้วย” (สัมภาษณ์ ผอ. สุรินทร์ แปลงประสพโชค, ผู้อำนวยการสถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11, วันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2549)

รายการศาสนาที่ออกอากาศทางสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง11 มีดังต่อไปนี้

ศาสนาพุทธ

1. เสี่ยงธรรมเสียง	ออกอากาศวันจันทร์	เวลา00.30-01.30น.
2. พุทธธรรมนำปัญญา	ออกอากาศวันจันทร์	เวลา04.35-05.00น.
3. บ้านร่มมะ	ออกอากาศวันพุธ	เวลา04.10-05.00น.
4. เจริญธรรม	ออกอากาศวันอาทิตย์	เวลา08.30-09.00น.
5. ธรรมรส ธรรมรัฐ	ออกอากาศวันจันทร์	เวลา04.10-05.00น.
6. เพื่อแผ่นดินไทย	ออกอากาศวันจันทร์	เวลา00.30-01.30น.
7. ลีลาชีวิต	ออกอากาศทุกวัน	เวลาเปิดปิดสถานี
8. ธรรมะคือคุณากร	ออกอากาศวันจันทร์-วันศุกร์	เวลา23.30-24.00น.

9. พุทธธรรมกู่ชาติ ออกอากาศวันจันทร์-วันศุกร์ เวลา11.58-12.00น.

ศาสนาอิสลาม

1. อัลฮักกอครหัสส์จรรยา ออกอากาศวันพฤหัสบดี เวลา04.10-05.00น.
2. คุณธรรมชีวิต ออกอากาศวันพฤหัสบดี เวลา04.10-05.00น.
3. ที่นี่สำนักจุฬา ออกอากาศวันศุกร์ เวลา04.10-05.00น.

ศาสนาคริสต์

1. คริสตจักรในบ้าน ออกอากาศวันเสาร์ เวลา04.10-04.35น.
2. พระเจ้าสถิตกับเรา ออกอากาศวันอาทิตย์ เวลา04.10-05.00น.

- สถานีโทรทัศน์ ไอทีวี

ผู้บริหารของสถานีไม่ได้ให้ความสำคัญกับข้อกำหนดของกรมประชาสัมพันธ์เป็นหลัก สถานีฯ จึงไม่มีการสนับสนุนช่วงเวลาออกอากาศ แต่เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความสนใจยื่นเรื่องขอเช่าเวลาผลิตรายการศาสนาได้ โดยมีเกณฑ์คัดเลือกผู้ผลิตรายการศาสนา จากเนื้อหา และรูปแบบ ที่มีความน่าสนใจ และมีความหลากหลาย ไม่ซ้ำกับรูปแบบรายการที่แพร่ภาพอยู่ในสถานีฯ

โดยคุณพวงรัตน์ สองเมือง ผู้จัดการฝ่ายรายการสถานีโทรทัศน์ ไอทีวี ได้กล่าวว่า “ทางสถานีฯได้สนับสนุนรายการศาสนา โดยพิจารณาจากProposal ที่ผู้ผลิตได้นำเสนอให้กับทางสถานีฯ และจะมีเกณฑ์ในการคัดเลือกในเรื่องของเนื้อหา รูปแบบการนำเสนอ ฯลฯ ซึ่งรายการจะต้องไม่นำเสนอเนื้อหาที่หลอกลวงผู้ชม” และผู้วิจัยได้สอบถามเพิ่มเติมว่า จะมีการเพิ่มจำนวนรายการศาสนามากขึ้นหรือไม่ ซึ่งคุณพวงรัตน์ได้ตอบว่า “คงไม่มีการเพิ่มจำนวนรายการศาสนามากกว่านี้แล้ว เนื่องจากที่มีอยู่นั้นมีความเหมาะสม และมีรูปแบบและการนำเสนอที่ดี ซึ่งเราก็คงใช้วิธีเปลี่ยนให้รายการใหม่เข้ามาแทนด้วย” (สัมภาษณ์ วันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2549)

รายการศาสนาที่ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์โมเดิร์นไนน์ทีวี มีดังต่อไปนี้

1. วิถีธรรม ออกอากาศวันเสาร์ เวลา05.30-05.00น.
2. จากใจถึงใจ ออกอากาศอาทิตย์ เวลา05.00-05.30น.

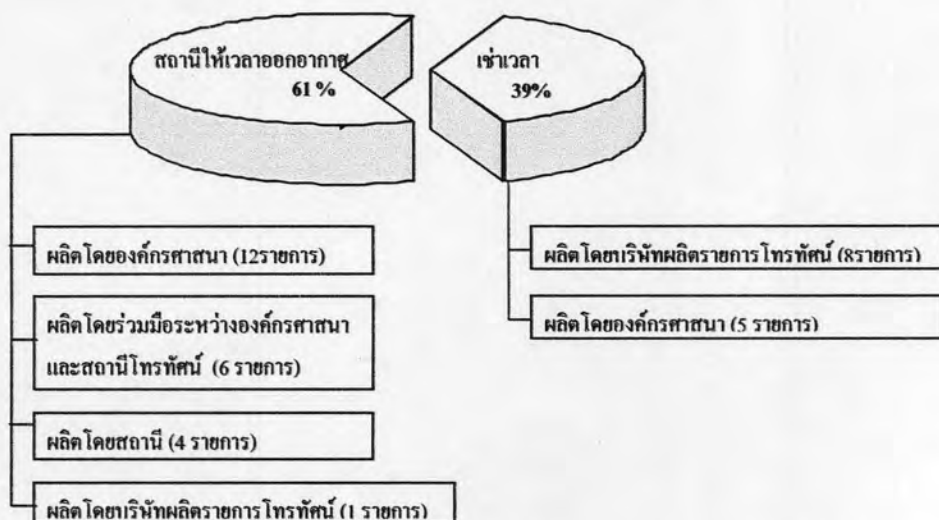
ตารางที่ 5 แสดงนโยบายของแต่ละสถานีในการสนับสนุนช่วงเวลาในการออกอากาศแก่รายการศาสนา

สถานีโทรทัศน์	สนับสนุนเวลา	เช่าเวลา
สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง3	✓	
สถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง5		✓
สถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง7	✓	

สถานีโทรทัศน์	สนับสนุนเวลา	เช่าเวลา
โมเดิร์นไนน์ทีวี	✓	✓
สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11	✓	✓
สถานีโทรทัศน์ ไอทีวี		✓

จากนโยบายของสถานีทั้งหมดจะเห็นได้ว่า แต่ละสถานีจะมีนโยบายที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะทำตามข้อกำหนดของกรมประชาสัมพันธ์ หรือเป็นการขอความร่วมมือจากรัฐบาล รวมถึงการให้เช่าเวลาออกอากาศขององค์กรต่างๆที่มีความต้องการเผยแพร่ศาสนาของตนเอง ซึ่งจะเห็นได้อย่างชัดเจนในตารางต่อไปนี้ว่า มีองค์กรผู้ผลิตใดบ้างที่ได้รับการสนับสนุนเวลาออกอากาศจากสถานีโทรทัศน์ หรือมีความต้องการเช่าเวลาออกอากาศจากทางสถานีเพื่อเผยแพร่ศาสนา ดังนั้นผู้วิจัยจะอธิบายถึงองค์กรผู้ผลิตรายการ โดยยึดหลักของแหล่งที่มาของรายการศาสนาทางโทรทัศน์เพิ่มเติมจากแผนภูมิที่ 4 ที่แสดงถึงที่มาของรายการ

แผนภูมิที่ 7 แสดงจำนวนรายการที่ได้รับเวลาออกอากาศจากทางสถานีโทรทัศน์ เปรียบเทียบกับรายการที่เช่าเวลาออกอากาศจากทางสถานี

ปัจจุบันรายการศาสนาจำนวน 23 รายการ คิดเป็นร้อยละ 61 เป็นรายการที่สถานีสนับสนุนช่วงเวลาในการออกอากาศนั้น สามารถแบ่งประเภทขององค์กรผู้รับผิดชอบผลิตรายการได้ ดังนี้ตามลำดับ

1. รายการที่ผลิตโดยองค์กรศาสนา 12 รายการ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นตามองค์กรศาสนาได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 6 แสดงจำนวนองค์กรผู้ผลิตที่เป็นองค์กรศาสนา

องค์กรผู้ผลิต	ชื่อรายการ
1. มุลินธิแผ่นดินธรรม	แผ่นดินธรรม
2. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	รัฐธรรมนูญ นำชีวิต (วันจันทร์)
3. ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย	รัฐธรรมนูญ นำชีวิต(วันพุธ)
4. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย	อยู่เย็น เป็นสุข
5. คณะกรรมการกลางอิสลาม	วิถีอิสลาม
6. มุลินธิเพื่อคุณธรรม	คุณธรรมนำชีวิต
7. มุลินธิส่งเสริมการศึกษาอิสลาม และการพัฒนา	อัล ฮัก ถอดรหัส สังคมธรรม
8. สำนักจุฬาราชมนตรี	ที่นี่สำนักจุฬาฯ
9. สื่อมวลชนคาทอลิก	แสงธรรม
	พระเจ้าสถิตกับเรา
10. สื่อเพื่อชีวิต	คำตอบชีวิต
	คริสตจักรในบ้าน

องค์กรข้างต้นเป็นองค์กรหลักของแต่ละศาสนา บางองค์กรมีความพร้อมด้านการผลิตสามารถผลิตรายการเองได้เลย ขณะที่บางองค์กรที่ไม่มีความพร้อมต้องพิจารณาจ้างบริษัทรับผลิตรายการเพื่อมาผลิตรายการให้แทน

2. รายการที่ผลิตโดยความร่วมมือระหว่างองค์กรศาสนากับสถานีโทรทัศน์ 6 รายการ และสามารถแบ่งออกเป็นองค์กรผู้ผลิตได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 7 แสดงจำนวนองค์กรผู้ผลิตที่เป็นความร่วมมือระหว่างองค์กรศาสนา และสถานีโทรทัศน์

องค์กรผู้ผลิต	ชื่อรายการ
1. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร่วมกับ สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11	เสียงธรรม เสียงทิพย์
	เพื่อแผ่นดินไทย
2. พระราชวิจิตรปฏิภาณ ร่วมกับ สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11	ลีลาชีวิต
3. สำนักพระพุทธศาสนา ร่วมกับ สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11	ธรรมะคือคุณากร

องค์กรผู้ผลิต	ชื่อรายการ
4. มูลนิธิพุทธธรรม ร่วมกับ สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11	พุทธธรรมนำปัญญา
5. บริษัท สปิริต โปรคักชั่น ร่วมกับ สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสี ช่อง 3	ชีวิตไม่สิ้นหวัง

องค์กรผู้ผลิตข้างต้นเป็นองค์กรศาสนาที่ไม่มีความพร้อมในการผลิตรายการจึงขอความร่วมมือจากสถานีโทรทัศน์ที่สนับสนุนเวลาในการออกอากาศ ให้ช่วยผลิตรายการสำหรับการออกอากาศ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการร่วมกันผลิตรายการระหว่างองค์กรศาสนาและสถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11 และมีเพียงรายการชีวิตไม่สิ้นหวังเพียงรายการเดียวเท่านั้นที่เป็นความร่วมมือระหว่างบริษัทผู้ผลิตรายการ กับสถานี โทรทัศน์ไทยทีวีสี ช่อง 3 ซึ่งเป็นการร่วมมือที่ได้รับการสนับสนุนทั้งเวลาการออกอากาศและงบประมาณในการผลิต

3. รายการที่สถานีโทรทัศน์เป็นผู้ผลิตเอง 4 รายการ สามารถแบ่งตามสถานีโทรทัศน์ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 8 แสดงจำนวนองค์กรผู้ผลิตที่เป็นสถานีโทรทัศน์

องค์กรผู้ผลิต	ชื่อรายการ
1. สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสี ช่อง 3	ธรรมในใจ
2. สถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7	ธรรมะวันอาทิตย์
3. โมเดิร์นไนน์ทีวี	แสงธรรมส่องทาง
4. สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11	ธรรมรส ธรรมรัฐ

สถานีผู้ผลิตรายการเอง เพื่อทำตามนโยบายของกรมประชาสัมพันธ์ โดยสถานีจะมอบหมายให้บุคลากรของสถานีที่มีความรู้ด้านศาสนา เป็นผู้รับผิดชอบหลัก ทำให้รายการมีศักยภาพในการผลิต แต่ขาดแหล่งข้อมูลสำหรับเนื้อหารายการ ทางสถานีจึงได้เชิญพระสงฆ์ หรือผู้เชี่ยวชาญด้านศาสนาเป็นวิทยากร ซึ่งทำให้รูปแบบรายการมีลักษณะเป็นการบรรยายธรรมมากกว่าการนำเสนอวาไรตี้

4. รายการที่บริษัทผลิตรายการ โทรทัศน์เป็นผู้ผลิต 1 รายการ

ตารางที่ 9 แสดงจำนวนรายการที่ผลิตโดยบริษัทผลิตรายการ โทรทัศน์

องค์กรผู้ผลิต	ชื่อรายการ
1. บริษัท เบิร์ด อายวิว เน็ตเวิร์ค จำกัด	บ้านร่มมะ

เป็นบริษัทเอกชนเพียงรายเดียวที่ได้รับการสนับสนุนเวลาจากทางสถานีให้ผลิตรายการศาสนา ในขณะที่บริษัทที่มีความสามารถในการผลิตรายการโทรทัศน์ และผู้บริหารมีความสนใจในศาสนาอยู่แล้ว

รายการที่ต้องเช่าเวลาออกอากาศจากสถานีมี 13 รายการ สามารถแบ่งประเภทขององค์กรผู้รับผิดชอบผลิตรายการได้ ดังนี้ตามลำดับ

1. รายการที่ผลิตโดยบริษัทผลิตรายการโทรทัศน์ 8 รายการ โดยมีรายการ ดังนี้
ตารางที่ 10 แสดงจำนวนรายการที่ผลิตโดยบริษัทผลิตรายการที่เช่าเวลาออกอากาศจากสถานีโทรทัศน์

องค์กรผู้ผลิต	ชื่อรายการ
1. บ. อินเตอร์เมจิก แอนด์ เฮลท์ เซอร์วิส	ตามรอยธรรม
2. บ. บ้านคนไทย	ธรรมโอสถ
	มองปัญหาด้วยธรรม
	อสีติวัตรธรรม
3. บ. สื่อสร้างสรรค์สังคม	พุทธธรรมกู้ชาติ
4. บ. สเปเชียล อาร์ต	พุทธธรรมนำทาง
5. บ. สื่อสร้างสรรค์สังคม	ชีวิตธรรม
6. คุณสุรี ปิยะดำรง	บ้านของเรา

เห็นได้ว่าบางบริษัทฯ เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการผลิตรายการศาสนาทางโทรทัศน์ จนได้รับความไว้วางใจว่าจ้างให้ผลิตรายการศาสนาหลายรายการ ซึ่งบริษัทผลิตรายการนอกจากจะผลิตรายการเพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านศาสนาแล้ว ยังจะคำนึงถึงงบประมาณ และผลกำไรที่ได้จากการผลิตรายการด้วย

2. รายการที่ผลิตโดยองค์กรศาสนา 5 รายการ โดยมีรายการดังนี้
ตารางที่ 11 แสดงจำนวนรายการที่ผลิตโดยองค์กรศาสนาที่เช่าเวลาออกอากาศจากสถานีโทรทัศน์

องค์กรผู้ผลิต	ชื่อรายการ
1. ม. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	ผลิตรายการเวทีธรรม
2. เสถียรธรรมสถาน	ผลิตรายการธรรมสวัสดี
3. มูลนิธิถาวรจิตตถาวโร-วงศ์มาลัย	ผลิตรายการเจริญธรรม
4. มูลนิธิเพื่อนช่วยเพื่อน	ผลิตรายการวิถีธรรม
5. มูลนิธิพันธกิจพระพรไทย	ผลิตรายการจากใจถึงใจ

องค์กรศาสนา ถือเป็นแหล่งความรู้ด้านศาสนา และมีผู้เชี่ยวชาญในการถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการให้ประชาชนทั่วไปอยู่แล้ว แต่ขาดด้านศักยภาพในการผลิตรายการ แม้จะสามารถผลิตรายการเองได้ แต่ก็ยังมีปัญหาด้านบุคลากรที่ในองค์กรมีผู้มีความรู้ด้านการผลิตรายการโทรทัศน์น้อย ไม่มีงบประมาณ และอุปสรรคในการถ่ายทำรายการ ทำให้รูปแบบรายการจำกัดเพียงการถ่ายทำที่ง่ายๆ ไม่ซับซ้อน หากองค์กรมีผู้สนับสนุนที่ดี จะสามารถผลิตรายการศาสนาที่มีคุณภาพได้มากขึ้น

ผู้วิจัยพบว่ารายการส่วนใหญ่ที่ทางสถานีสนับสนุนด้านเวลาออกอากาศ คือองค์กรหลักของแต่ละศาสนา ซึ่งสถานีได้มอบเวลาออกอากาศให้กับองค์กรของศาสนาทั้ง 3 ศาสนา และแต่ละองค์กรจะแบ่งช่วงเวลาให้มูลนิธิ หรือหน่วยงานที่อยู่ภายใต้การดูแลให้เป็นผู้ผลิตรายการ ถือว่าสถานีได้เปิดโอกาสให้ทุกศาสนาได้มีเข้ามาใช้สื่อโทรทัศน์ ในการเผยแพร่เรื่องราวศาสนาได้อย่างเท่าเทียมกัน ตามนโยบายของรัฐบาลที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ข้างต้น แม้ว่าในองค์กรศาสนาเองยังไม่มีแนวความคิด หรือความพร้อมที่จะผลิตรายการโทรทัศน์ก็ตาม ซึ่งจะส่งผลให้เกิดปัญหาในกระบวนการผลิตรายการ

ส่วนรายการที่เช่าเวลาออกอากาศจากทางสถานี จะเป็นหน่วยงานที่มีความพร้อม และมีความต้องการที่จะผลิตรายการศาสนาอย่างแท้จริง ส่วนใหญ่เป็นบริษัทที่ผลิตรายการโทรทัศน์ หรือเป็นองค์กรศาสนาที่เห็นความสำคัญของการเผยแพร่ศาสนาผ่านทางสื่อโทรทัศน์ ทำให้หน่วยงานเหล่านั้นสามารถผลิตรายการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โดยทั่วไปกระบวนการผลิตรายการโทรทัศน์ มีทั้งหมด 3 ขั้นตอน คือขั้นตอนวางแผนและเตรียมการผลิต ขั้นตอนการผลิต และขั้นตอนหลังการผลิต รายการศาสนาก็เช่นเดียวกัน แต่ไม่มีความยุ่งยาก หรือซับซ้อนมากนัก(อาริยา ทวีศักดิ์สกุล, 2544)

กระบวนการผลิตรายการศาสนา มีขั้นตอนในการผลิตรายการเหมือนกับรายการโทรทัศน์ทั่วไป ซึ่งมีแนวทางการผลิตตามแนวคิดเรื่องกระบวนการผลิตรายการโทรทัศน์โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน

1. ขั้นตอนวางแผนและเตรียมการผลิต
2. ขั้นตอนการผลิต
3. ขั้นตอนหลังการผลิต

การผลิตรายการมีขั้นตอนตามแนวคิดดังกล่าว แต่อาจมีรายละเอียดของแต่ละขั้นตอนที่แตกต่างกันซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ขั้นตอนวางแผนและเตรียมการผลิต

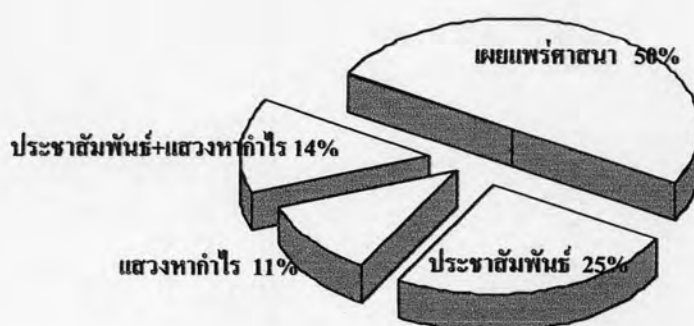
1.1 การกำหนดวัตถุประสงค์

การกำหนดวัตถุประสงค์ของรายการเป็นเครื่องแสดงถึงจุดมุ่งหมายของการนำเสนอรายการ การกำหนดวัตถุประสงค์ขึ้นอยู่กับความคิดความต้องการของผู้ผลิตรายการ จากการวิจัยพบว่า การกำหนดวัตถุประสงค์ของการผลิตรายการศาสนาสามารถแบ่งออกเป็น

- ต้องการเผยแพร่ศาสนา และอบรม สั่งสอน โน้มน้ำใจของบุคคลให้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ศีลธรรม ค่านิยมของสังคม และสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันให้กับสมาชิก และความเข้าใจอันดีให้กับศาสนิกชนในศาสนาอื่น

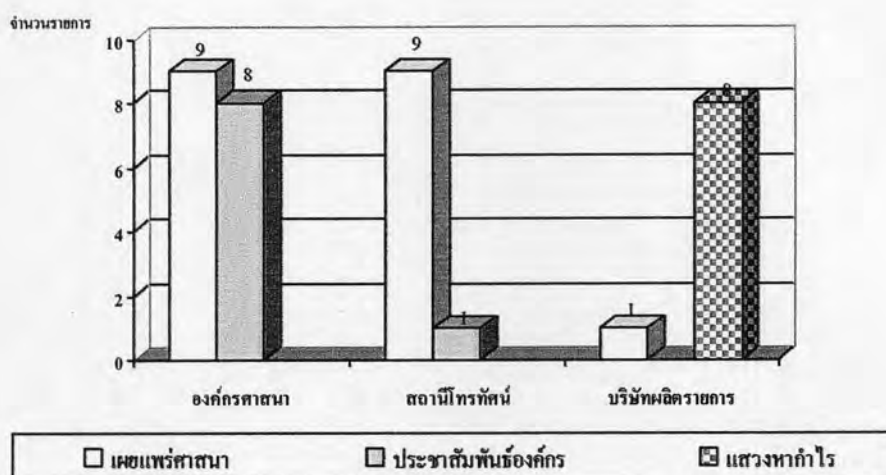
- ต้องการประชาสัมพันธ์องค์กร หรือผู้ร่วมรายการ
ต้องการแสวงหากำไรจากการผลิตรายการศาสนา

แผนภูมิที่ 8 แสดงจำนวนสัดส่วนการกำหนดวัตถุประสงค์ของรายการศาสนา

จากแผนภูมิที่ 6 แสดงให้เห็นถึงการกำหนดวัตถุประสงค์ของรายการศาสนาทั้ง 36 รายการ โดยรายการศาสนา ร้อยละ 50 มีการกำหนดวัตถุประสงค์ของรายการเพื่อเผยแพร่ศาสนา และอบรมสั่งสอน อันดับที่ 2 คือ กำหนดวัตถุประสงค์ของรายการเพื่อประชาสัมพันธ์องค์กร และผู้ร่วมรายการ โดยคิดเป็นร้อยละ 25 อันดับที่ 3 คือ เพื่อประชาสัมพันธ์องค์กร และต้องการแสวงหากำไรจากการผลิตรายการศาสนาผ่านสื่อโทรทัศน์ คิดเป็นร้อยละ 14 และอันดับสุดท้าย คือ การกำหนดวัตถุประสงค์ เพื่อแสวงหากำไรจากการผลิตรายการศาสนา คิดเป็นร้อยละ 11 แต่การกำหนดวัตถุประสงค์ของรายการศาสนานั้น ไม่ว่าจะมียุทธศาสตร์ใดบ้าง แต่จะมีวัตถุประสงค์หลักที่ทุกรายการมีคือ เพื่อเผยแพร่ศาสนา และอบรมสั่งสอน

แผนภูมิที่ 9 แสดงจำนวนรายการที่มีวัตถุประสงค์ต่างๆตามแต่ละศาสนา

จากแผนภูมิที่ 9 แสดงให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ของแต่ละรายการแบ่งตามองค์กรผู้ผลิต ในการกำหนดวัตถุประสงค์ของแต่ละรายการจะมีความเหมือนและแตกต่างกันขึ้นอยู่กับองค์กรผู้ผลิต

องค์กรศาสนาเป็นองค์กรผู้ผลิตที่มีจำนวนรายการมากที่สุด ถึง 17 รายการ และได้มีการกำหนดวัตถุประสงค์ของรายการคือ เพื่อเผยแพร่ศาสนา อบรมสั่งสอนให้บุคคลปฏิบัติตามศีลธรรม ถึง 9 รายการ และกำหนดวัตถุประสงค์ เพื่อประชาสัมพันธ์องค์กรผู้ผลิตเอง 8 รายการ

และถ้าองค์กรผู้ผลิตคือ สถานีโทรทัศน์ มีจำนวนรายการทั้ง 9 รายการ ที่กำหนดวัตถุประสงค์ของรายการ เพื่อเผยแพร่ศาสนาเพียงอย่างเดียว และมีเพียงหนึ่งรายการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อประชาสัมพันธ์องค์กรของผู้ผลิตเอง

และประเภทสุดท้าย คือบริษัทผลิตรายการ มีจำนวนทั้งหมด 9 รายการ มีถึง 8 รายการที่มีการกำหนดวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหากำไรจากการผลิตรายการศาสนา และมีเพียง 1 รายการที่บริษัทผู้ผลิตรายการ กำหนดวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ศาสนา ดังตัวอย่างดังต่อไปนี้

- รายการอัล ฮักกออครหัสสังฆกรรม มุลินธิส่งเสริมการศึกษาอิสลามและการพัฒนา ซึ่งเป็นองค์กรของศาสนาอิสลาม ที่มีหน้าที่ส่งเสริมการศึกษาให้กับชาวมุสลิม ดังนั้น วัตถุประสงค์ของรายการจึงเป็นไปตามองค์กรผู้ผลิต คือ การนำเสนอหลักคำสอนของศาสนาอิสลามที่แท้จริง และสร้างความเข้าใจอันดีให้กับศาสนิกชนในศาสนาอื่นๆ

“องค์กรเราเป็นองค์กรศาสนา ที่ดูแลเรื่องของวิชาการ และเล็งเห็นถึงศักยภาพของสื่อโทรทัศน์ จึงมีความเห็นว่าควรนำเสนอคำสอนของศาสนาอิสลามที่มีความถูกต้อง มาเผยแพร่ผ่าน

สื่อให้กับพี่น้องชาวมุสลิม และชาวไทยที่สนใจในเรื่องราวของศาสนาอิสลาม” (สัมภาษณ์ คุณอรุณเด่นยิ่ง โยชน์, ผู้อำนวยการมูลนิธิ, วันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2550)

- รายการแสงธรรม สื่อมวลชนคาทอลิกแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นองค์กรศาสนาของศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก มีหน้าที่เผยแพร่ศาสนาผ่านทางสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ หรือสื่อโทรทัศน์ ดังนั้นในการกำหนดวัตถุประสงค์ของรายการจึง เพื่อเผยแพร่ความเชื่อ ความรู้ และความเข้าใจของศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก

“สื่อ ถือว่าเป็นพระพรจากพระเจ้า เป็นสิ่งที่ดี แต่ต้องใช้อย่างระวัง ถ้าเราไม่ใช่สื่อ ถือว่าผิด เพราะพระเจ้าให้มาแล้วก็ควรจะใช้ให้ครบ พระสันตะปาปานั้นมากในเรื่องของการใช้สื่อ เพื่อกิจการของพระศาสนา โดยมีการกำหนดให้ทุกปีมีวันสื่อมวลชน” (สัมภาษณ์ บาทหลวงวรยุทธ กิจบำรุง, ผู้อำนวยการ สำนักงานสื่อมวลชนคาทอลิกแห่งประเทศไทย, วันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ. 2549)

- รายการลีลาชีวิต ความร่วมมือระหว่างพระราชวิจิตรปฏิภาณ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสุทัศนเทพวราราม และสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11 โดยความประสงค์ของพระราชวิจิตรปฏิภาณ ที่ต้องการนำเสนอศีลธรรมต่างๆ เพื่อเป็นข้อคิดข้อเตือนใจ ในตอนเช้า และก่อนเข้านอน จึงกำหนดวัตถุประสงค์ เพื่อเผยแพร่ อบรมสั่งสอนให้บุคคลมีปฏิบัติตามหลักศาสนา
- รายการตามรอยธรรม บริษัท อินเตอร์ เมดิค แอนด์ เฮลท์ เซอร์วิส จำกัด เนื่องจากมีเจ้าของบริษัทฯ ความศรัทธาในพุทธศาสนา และต้องการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา จึงเข้ามาผลิตรายการศาสนาผ่านทางสื่อโทรทัศน์ และเล็งเห็นผลกำไรที่จะได้จากการผลิตรายการศาสนาอีกด้วย

จากการนำเสนอข้างต้น จะเห็นได้ว่ารายการศาสนาจะมีการกำหนดวัตถุประสงค์แตกต่างกันตามแต่องค์กรผู้ผลิตรายการ โดยองค์กรศาสนาจะมีวัตถุประสงค์ เพื่อเผยแพร่ศาสนา และประชาสัมพันธ์เรื่ององค์กรของตนเอง ตามวัตถุประสงค์หลักขององค์กร ที่มีหน้าที่เผยแพร่ศาสนาอยู่แล้ว ส่วนสถานีโทรทัศน์ จะมีวัตถุประสงค์ในการผลิตรายการเพื่อเผยแพร่ศาสนาเท่านั้น เนื่องจากสถานีโทรทัศน์ส่วนใหญ่ผลิตรายการศาสนาตามข้อกำหนดของกรมประชาสัมพันธ์ จึงไม่มีการกำหนดวัตถุประสงค์อื่นๆ ส่วนองค์กรศาสนาที่ผลิตรายการร่วมกับสถานีโทรทัศน์ มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ศาสนาเป็นส่วนใหญ่ เหมือนกับรายการที่ สถานีโทรทัศน์ โดยทั้งหมดเป็นรายการของศาสนาพุทธ และแพร่ภาพทางสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11 องค์กรผู้ผลิตประเภท

สุดท้ายคือ บริษัทผลิตรายการ ซึ่งนอกจากจะวัตถุประสงค์ของการผลิตรายการ ในการเผยแพร่ศาสนาแล้ว ยังต้องการแสวงหาผลกำไรจากการผลิตรายการ โดยกำไรส่วนใหญ่จะได้มาจากผู้สนับสนุนรายการของแต่ละรายการ ซึ่งมีทั้งองค์กร หรือบริษัทเอกชน หรือการสนับสนุนจากวัดที่ต้องการมีใช้โอกาสในการเผยแพร่กิจกรรมของวัดผ่านทางสื่อโทรทัศน์

1.2 รูปแบบรายการ

รูปแบบรายการศาสนาที่แพร่ภาพอยู่นั้น มีการนำเสนอรายการในหลายรูปแบบ ดังต่อไปนี้

1. รูปแบบการพูดคุยคนเดียว (Monologue)

1. รายการเถลิงชีวิต

2. รายการธรรมสวัสดิ์

มีผู้ร่วมรายการเพียงคนเดียว โดยนำเสนอการบรรยายธรรมของพระภิกษุ หรือการพูดคุยกับผู้ชม ของบุคคลที่มีความรู้ด้านศาสนาเป็นอย่างดี อาจมีภาพประกอบในรายการเพื่อมิให้เห็นหน้าผู้พูดตลอดเวลา รูปแบบพูดคุยคนเดียวจะต้องอาศัยความรู้ และความสามารถด้านศิลปะการพูด และการนำเสนอเนื้อหาสาระ รวมไปถึงบุคลิกภาพของตัวผู้บรรยายด้วย

รายการศาสนาที่นำเสนอในรูปแบบการสนทนา มีทั้งหมด 10 รายการ ดังต่อไปนี้ รายการธรรมะวันอาทิตย์ รายการรู้ธรรม นำชีวิต(วันจันทร์) รายการเถลิงชีวิต รายการธรรมคือคุณากร รายการพุทธธรรมนำปัญญา รายการพุทธธรรมนำทาง รายการบ้านของเรา รายการธรรมสวัสดิ์ รายการพุทธธรรมกู่ชาติ รายการเจริญธรรม

2. รูปแบบการสนทนา (Dialogue)

1. รายการเวทีธรรม

2. รายการพระเจ้าสถิตกับเรา

รายการศาสนาที่มีผู้ร่วมรายการ 2-3 คน ไม่ว่าจะเป็นนักบวช เช่นพระภิกษุ หรือบาทหลวง หรือผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องราวของศาสนา มาร่วมแสดงความคิดเห็น มีการถามตอบ

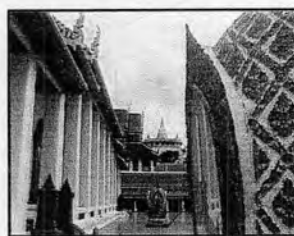
ประเด็นต่างๆ ซึ่งหัวข้อในการสนทนาจะต้องไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างการสนทนา จะเป็นเพียงการคลายข้อสงสัยของผู้ร่วมสนทนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ข้อมูลความรู้ หาข้อตกลงร่วมกัน และกระตุ้นความสนใจของผู้ชม

รายการศาสนาที่น่าสนใจในรูปแบบการสนทนา มีทั้งหมด 15 รายการ คือ รายการชีวิตไม่สิ้นหวัง รายการธรรมในใจ รายการรู้ธรรม นำชีวิต(วันพุธ) รายการอยู่เย็นเป็นสุข รายการบ้านร่มมะ รายการธรรมรสธรรมรัฐ รายการเพื่อแผ่นดินไทย รายการวิถีอิสลาม รายการอัล ฮักถอครหัสสังฆกรรม รายการคุณธรรมชีวิต รายการที่นี้สำนักจุฬา รายการพระเจ้าสถิตกับเรา รายการธรรมโอสถ รายการมองปัญหาด้วยธรรม รายการเวทีธรรม

3. รูปแบบสารคดี (Documentary)

1. รายการแสงธรรมส่องทาง

2. รายการอดีตวิสาขธรรม

รายการที่น่าสนใจเนื้อหาสาระด้วยภาพ และเสียงบรรยายตลอดรายการ อาจมีพิธีกร ผู้ดำเนินรายการ หรือไม่ก็ได้ ถ้ามีผู้ดำเนินรายการจะปรากฏตัว ในตอนต้น ตอนกลาง และตอนสรุปเท่านั้น เนื้อหา และเรื่องราวที่น่าสนใจในรายการศาสนา จะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นำเสนอศาสนสถาน โบราณสถานต่างๆที่น่าสนใจ และมีเนื้อหาสอดคล้องกับศาสนา

รายการศาสนาที่น่าสนใจในรูปแบบของสารคดี มีทั้งหมด 4 รายการ ดังต่อไปนี้ รายการแผ่นดินธรรม รายการแสงธรรมส่องทาง รายการอดีตวิสาขธรรม รายการวิถีธรรม

4. รูปแบบวาไรตี้ (Variety)

1. รายการคริสตจักรในบ้าน

2. รายการแสงธรรม

รายการที่มุ่งให้ความบันเทิงเป็นหลักโดยไม่เน้นความรู้ทางวิชาการและยังอาศัยความหลากหลายของเนื้อหาที่ไม่สัมพันธ์กัน รายการวาไรตี้ศาสนาจะแบ่งช่วงรายการของการนำเสนอที่ชัดเจนแน่นอน และเนื้อหาในแต่ละช่วงจะไม่มีมีความเกี่ยวเนื่องกัน เช่นการสนทนา การนำบทเทศน์ ซึ่งนำเสนอในรูปแบบของการพูดคุยคนเดียว หรือนำเสนอบทเพลงสร้างสรรค์ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับศาสนา

รายการศาสนาที่นำเสนอในรูปแบบวาไรตี้ มีทั้งหมด 6 รายการ ดังต่อไปนี้ รายการเสียงธรรมเสียงทิพย์ รายการแสงธรรม รายการคำตอบชีวิต รายการคริสตจักรในบ้าน รายการตามรอยธรรม รายการชีวิตธรรม

5. รูปแบบนิตยสารทางอากาศ (Magazine)

1. รายการจากใจถึงใจ

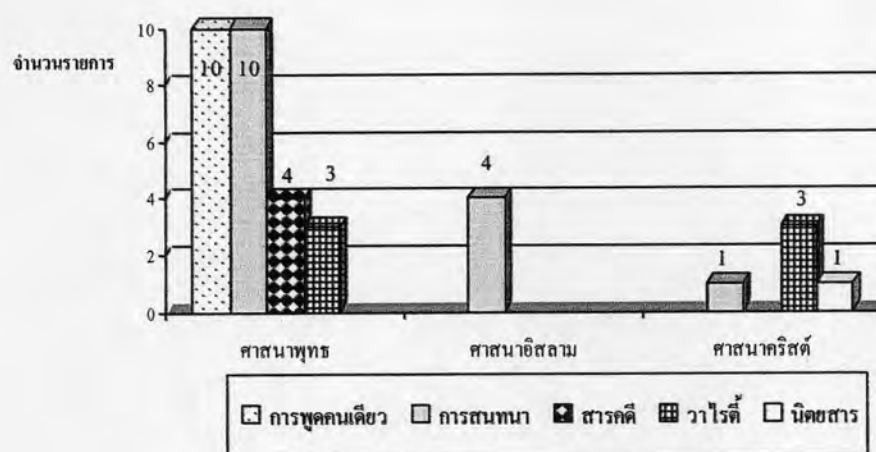
2. รายการจากใจถึงใจ

รายการศาสนาทางโทรทัศน์ที่รวมการจัดรายการต่างๆ รูปแบบเข้าด้วยกันโดยยึดรายการต้องมีแกน (Theme) ของเรื่องที่ชัดเจนในแต่ละหัวข้อ จะต้องมีความคิดที่เป็นแกนของรายการอย่างเดียวกัน

รายการศาสนาที่นำเสนอในรูปแบบนิตยสารทาง มีเพียงหนึ่งรายการ คือรายการจากใจถึงใจ

ในการกำหนดรูปแบบรายการของแต่ละรายการ จะมีสอดคล้องกับวิถีปฏิบัติของแต่ละศาสนาเป็นหลัก โดยขึ้นอยู่กับองค์กรผู้ผลิตจะเป็นผู้กำหนด ส่วนในด้านความพร้อมขององค์กรผู้ผลิต หรืองบประมาณในการผลิตรายการนั้นเป็นปัจจัยรองซึ่งเป็นข้อจำกัด หรือเป็นส่วนส่งเสริมให้สามารถผลิตรายการให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของผู้ผลิต ดังนั้นรูปแบบในการนำเสนอรายการจะมีความแตกต่างกันตามแต่ละศาสนา

แผนภูมิที่ 10 แสดงจำนวนรายการที่มีรูปแบบต่างๆตามแต่ละศาสนา

จากแผนภูมิที่ 10 แสดงให้เห็นรูปแบบรายการต่างๆของแต่ละศาสนา โดยศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่มีจำนวนรายการมากที่สุดจากทั้ง 3 ศาสนา โดยมีรูปแบบรายการคือ รูปแบบการพูดคนเดียว (Monologue) และรูปแบบการสนทนา (Dialogue) ประเภทละ 10 รายการ รวมสองรูปแบบรายการ คือ 20 รายการจากทั้งหมด 27 รายการ และรูปแบบรายการสารคดี (Documentary) มีทั้งหมด 4 รายการ และอีก 3 รายการ คือรายการศาสนาพุทธ ที่นำเสนอในรูปแบบวาไรตี้ (Variety)

ในการกำหนดรูปแบบรายการในลักษณะของการพูดคนเดียว และการสนทนา จะมีลักษณะที่คล้ายกับการเทศน์ หรือการบรรยายธรรม ซึ่งพุทธศาสนิกชน ต่างคุ้นเคยเป็นอย่างดี และเข้ากับวิถีปฏิบัติของชาวพุทธ ที่เดินทางไปวัดเพื่อฟังเทศน์ หรือฟังการบรรยายธรรมผู้มีความรู้ในด้านศาสนา สำหรับรายการศาสนาพุทธ พุทธศาสนิกชนสามารถฟังการบรรยายหรือการสนทนาธรรมได้ที่บ้าน โดยไม่ต้องเดินทางไปวัด และ 6 รายการที่เหลือของศาสนาพุทธ สามารถแบ่งเป็นรายการรูปแบบสารคดี 4 รายการ และ 2 รายการ คือรูปแบบวาไรตี้ รูปแบบรายการสารคดีมีเพียงศาสนาพุทธเท่านั้น ที่ใช้รูปแบบดังกล่าวในการนำเสนอรายการ ซึ่งเป็นสารคดีท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หรือเป็นการนำเสนอประวัติศาสตร์ หรือประวัติของบุคคลสำคัญทางศาสนา โดยมีตัวอย่างดังต่อไปนี้

- รายการรัฐธรรมนูญ นำชีวิต(วันจันทร์) นำเสนอในรูปแบบของการพูดคนเดียว (Monologue) เป็นการบรรยายธรรมตลอดทั้งรายการ โดยพระพรหมมิ่งกลาจารย์ วัดชลประทานรังสฤษฎ์ในทุกๆตอนของรายการ
- รายการอสังคีตวัฒนธรรม นำเสนอในรูปแบบของสารคดี(Documentary) เป็นกึ่งสารคดีกึ่งพูดคนเดียว และมีผู้ดำเนินรายการทำหน้าที่เดินเรื่อง พูดคุยกับผู้ชม และให้เสียงบรรยายตลอดรายการ ผู้ดำเนินรายการปรากฏตัวตอนต้น ตอนกลาง และตอนสรุปรายการ

นอกจากนั้นเป็นภาพแสดงเรื่องราวต่างๆที่ต้องการนำเสนอ และมีบทสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องเข้ามาแทรกเพื่อเสริมความคิดเห็นด้วย

ศาสนาอิสลาม จะนำเสนอรายการผ่านรูปแบบของการสนทนา เพียงรูปแบบเดียว ทั้ง 4 รายการ คือ รายการวิถีอิสลาม รายการอัล ฮักกอครหัสส์จรรยา รายการคุณธรรมชีวิต และรายการที่นี้สำนักจุฬา เนื่องจากเรื่องราวในการนำเสนอของรายการศาสนาอิสลาม จะนำเสนอบทบัญญัติหรือข้อกำหนดต่างๆของศาสนา ผ่านทางนักวิชาการ หรืออาจารย์สอนศาสนาของศาสนาอิสลาม ดังนั้นเพื่อให้เข้าถึงความเข้าใจ และมีความน่าเชื่อถือ รายการศาสนาอิสลามจึงเลือกนำเสนอผ่านรูปแบบการสนทนา โดยมีการกำหนดหัวข้อ หรือประเด็นในการสนทนา มีการสอบถามเรื่องราวหรือข้อสงสัยต่างๆ ในการมีคู่สนทนา ทำให้เกิดการซักถาม และให้ความเห็นในมุมมองของแต่ละฝ่าย จะช่วยให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหาของรายการได้ดียิ่งขึ้น

- รายการคุณธรรมชีวิต มีรูปแบบการสนทนา โดยมีวิทยากร หรือผู้รู้ในเรื่องราวของศาสนาเป็นอย่างดี มาร่วมสนทนาในรายการ โดยมีพิธีกรเป็นผู้ถามคำถาม และนำเข้าประเด็นต่างๆ ทำให้ผู้ชมเข้าใจในเรื่องราว หรือเนื้อหาที่นำเสนอได้ดียิ่งขึ้น
- รายการที่นี้สำนักจุฬา นำเสนอรายการในรูปแบบของการสนทนาเช่นเดียวกัน เป็นการสนทนาทางวิชาการโดยนักวิชาการ ในหัวข้อที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต หรือเรื่องที่เป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตของชาวมุสลิม โดยผู้ที่เข้าร่วมรายการจะแสดงความเห็น ยกตัวอย่างเรื่องราวที่กำหนดไว้ในคัมภีร์ หรือประสบการณ์ที่แต่ละท่านได้ผ่านมา เพื่อให้เกิดความน่าสนใจ และน่าเชื่อถือ หากผู้เข้าร่วมสนทนา เป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงในกลุ่มชาวมุสลิม ก็จะยิ่งทำให้เกิดความนิยมในการติดตามชมรายการ

ศาสนาคริสต์ นำเสนอผ่านรูปแบบ 3 รูปแบบด้วยกัน และรูปแบบที่ใช้ในการนำเสนอมากที่สุดคือรูปแบบวาไรตี้ จำนวน 3 รายการ คือ รายการแสงธรรม รายการคำตอบชีวิต รายการคริสตจักรในบ้าน รองมาคือรูปแบบการสนทนา คือรายการพระเจ้าสถิตกับเรา และนิตยสารทางอากาศ คือรายการจากใจถึงใจ รูปแบบละ 1 รายการ ในการนำเสนอรูปแบบวาไรตี้ของศาสนาคริสต์ จะมีการแบ่งเนื้อหาออกเป็นช่วงๆ โดยแต่ละรายการจะมีลักษณะที่คล้ายกัน คือการเทศน์ของบาทหลวง หรืออาจารย์ที่มีความรู้ด้านศาสนา โดยนำข้อคิดมาจากบทพระคัมภีร์ไบเบิล ส่วนช่วงการสัมภาษณ์บุคคลตัวอย่าง จะเป็นการนำเสนอประวัติ และวิถีการดำเนินชีวิตตามหลักศาสนาของแขกรับเชิญ เพื่อเป็นตัวอย่างสำหรับผู้ชมรายการ และนำเสนอบทเพลงต่างๆที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับศาสนา เป็นต้น ซึ่งเกิดขึ้นตามวิถีปฏิบัติของศาสนาคริสต์

- รายการคริสตจักรในบ้าน นำเสนอในรูปแบบของวาไรตี้ (Variety) เป็นการนำเสนอหลายประเด็น หลายรูปแบบในรายการเดียวกัน โดยแบ่งออกเป็น 4 ช่วง คือ ช่วงพระธรรม สัมพันธ์ ช่วงพระพรแห่งเสียงเพลง ช่วงพระพรแห่งพระคำ และช่วงคำตอบชีวิต โดยช่วงต่างๆที่นำเสนอในรายการ เป็นการนำรูปแบบของวิถีปฏิบัติของชาวคริสต์ นิกายโปรเตสแตนต์มาประยุกต์ใช้ในการนำเสนอรายการ

“รูปแบบในการนำเสนอ จะมาจากวิถีชีวิตของศาสนาเราเอง โดยทีมงานจากเรื่องที่ได้สัมผัสตัวเราก่อน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของพระคัมภีร์ หรือการสรรเสริญพระเจ้าด้วยเสียง จะเป็นสิ่งที่พวกเขาได้ทำกันอยู่แล้ว และสะดวกในการคัดเลือกเนื้อหาที่น่าสนใจ” (สัมภาษณ์ คุณวรัชยันต์ อัจฉานุกุล, ผู้ควบคุมการผลิตรายการคริสตจักรในบ้าน, วันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2550)

- รายการแสงธรรม นำเสนอรูปแบบวาไรตี้ (Variety) โดยแบ่งรายการออกเป็นช่วงๆ ในแต่ละช่วงจะมีเนื้อหาในการนำเสนอที่แตกต่างกันออกไป ช่วงแรก ช่วงคลินิกแสงธรรม นำเสนอเรื่องราวในพระคัมภีร์ และอธิบาย เพื่อสร้างความเข้าใจในเนื้อหาให้กับผู้ชม ช่วงที่ 2 ช่วงร้อยเรื่องราว เป็นการนำเสนอเรื่องราวที่น่าสนใจที่เกิดขึ้นในพระศาสนจักร ในรูปแบบของของสารคดี เช่นนำเสนอเรื่อง “ทางเลือกที่แตกต่าง” โดยการสัมภาษณ์ และนำประวัติของบาทหลวงที่บวชใหม่ มานำเสนอ ในช่วงสุดท้าย เป็นการเสนอเรื่องสังคมคาทอลิก เป็นการนำข่าวความเคลื่อนไหวต่างๆในพระศาสนจักรมาประชาสัมพันธ์ให้กับผู้ชมรายการ

1.3 การคัดเลือกเนื้อหา

การคัดเลือกเนื้อหาเพื่อการนำเสนอในรายการ เป็นส่วนสำคัญในการผลิตรายการโทรทัศน์ โดยทั่วไป แต่สำหรับรายการศาสนาเป็นขั้นตอนที่ง่ายไม่ยุ่งยากมากนัก เนื่องจากเนื้อหาในการนำเสนอรายการศาสนามีมาก และง่ายต่อการเข้าถึง โดยองค์กรผู้ผลิตส่วนใหญ่จะมีทีมงานที่มีความรู้ด้านศาสนาเป็นอย่างดี หรือให้วิทยากร ผู้ร่วมรายการเป็นผู้กำหนดเนื้อหาในการนำเสนอ บุคคลที่มีส่วนสำคัญในการกำหนดเนื้อหาในการนำเสนอ คือ

- วิทยากรหรือผู้ร่วมรายการ
- ผู้บริหารขององค์กรผู้รับผิดชอบรายการ หรือเจ้าของรายการ
- ผู้ควบคุมการผลิต

บุคคลจากทั้ง 3 ประเภทที่มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจ คัดเลือกเนื้อหาสำหรับการนำเสนอในแต่ละตอน ส่วนของวิทยากร หรือผู้ร่วมรายการ มีบทบาทมากที่สุดจากทั้ง 3 กลุ่มผู้ที่มิบทบาทในการกำหนดเนื้อหารายการ มีจำนวนรายการที่มอบอำนาจให้วิทยากร หรือผู้ร่วมรายการมี

อำนาจในการคัดเลือกเนื้อหาในการนำเสนอ ถึง 16 รายการ จากทั้งหมด 36 รายการ รองลงมา 12 รายการที่ให้อำนาจแก่ ผู้บริหารองค์กร หรือเจ้าของรายการ เป็นผู้ตัดสินใจคัดเลือกเนื้อหาในการนำเสนอ สุดท้ายคือผู้ควบคุมการผลิต ซึ่งมีอำนาจในการคัดเลือกเนื้อหา มีเพียง 8 รายการ

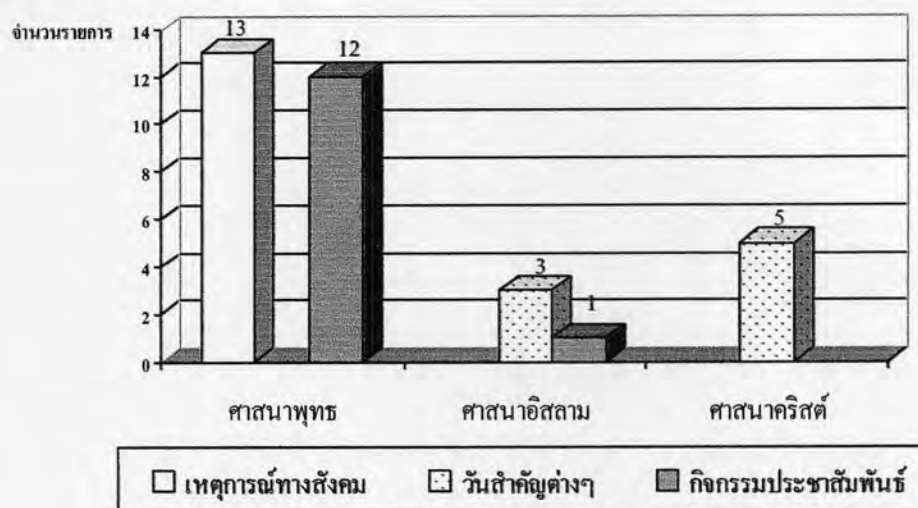
ในความเป็นจริง ตามแนวคิดเรื่องกระบวนการผลิตรายการ ผู้ควบคุมการผลิตมีหน้าที่ในการคัดเลือกเนื้อหาในการนำเสนอ แต่สำหรับรายการศาสนาแล้ว ผู้ที่มีอำนาจมาก คือผู้ร่วมรายการ หรือผู้บริหารขององค์กรที่ความรู้ในเรื่องศาสนามากที่สุด จะเป็นผู้รับผิดชอบเนื้อหารายการเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากรายการศาสนา ต้องอาศัยความรู้ด้านวิชาการศาสนา ในการนำเสนอ หากผู้ที่ไม่มีความรู้ หรือไม่มีความคุ้นเคย เข้ามานำเสนอโดยไม่ผ่านกระบวนการคัดกรองข้อมูล หรือศึกษาข้อมูลให้ถูกต้องเสียก่อน อาจเป็นสาเหตุที่ทำให้ชักจูงผู้ชมให้มีความเชื่อ ความเข้าใจผิดๆ ได้ ซึ่งประเด็นดังกล่าวเป็นส่วนที่ละเอียดอ่อน และสถานีโทรทัศน์ให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก ดังนั้นผู้ผลิตส่วนใหญ่จึงเน้นให้ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเท่านั้นเป็นผู้กำหนดเนื้อหา ดังที่เห็นว่าส่วนใหญ่จะเป็นองค์กรศาสนา หรือนักบวช นักวิชาการด้านศาสนาในแต่ละศาสนา

เนื้อหาในการนำเสนอของรายการศาสนาสามารถแบ่งได้เป็น 3 เกณฑ์ด้วยกัน

1. เหตุการณ์ต่างๆในสังคม เช่นเหตุการณ์อุทกภัย ความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ หรือ ปัญหาต่างๆของสังคม ฯลฯ
2. เทศกาลสำคัญ หรือวันสำคัญต่างๆของชาติ หรือศาสนา เช่น วันพ่อ วันแม่ หรือโอกาสที่ในหลวงทรงครองราชครบ 60 ปี (พ.ศ.2549) วันมาฆบูชาของศาสนาพุทธ วันคริสตมาสของศาสนาคริสต์ หรือเดือนรอมฎอนของศาสนาอิสลาม เป็นต้น ซึ่งในแต่ละรายการจะให้ความสำคัญกับวันทางศาสนาของตนเป็นอย่างมาก
3. เรื่องราว กิจกรรมขององค์กรผู้รับผิดชอบรายการ หรือผู้สนับสนุนรายการ

ในแต่ละรายการอาจไม่ได้ใช้เกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่งเป็นตัวกำหนดเนื้อหาของรายการในทุกๆ ตอน อาจเคยใช้ทั้ง 3 เกณฑ์ในการคัดเลือก แต่ที่ผู้วิจัยจะนำเสนอต่อไปนี้เป็นเกณฑ์หลักของแต่ละศาสนาที่ใช้ในการคัดเลือกเนื้อหาในการนำเสนอ ซึ่งทำให้เห็นถึงความแตกต่างได้อย่างชัดเจน เนื่องจากแต่ละศาสนา จะมีแนวคิด และให้ความสำคัญกับเรื่องราวต่างๆแตกต่างกันออกไป

แผนภูมิที่ 11 แสดงการคัดเลือกเนื้อหาของแต่ละรายการ โดยแบ่งตามศาสนา

จากแผนภูมิที่ 11 นำเสนอการคัดเลือกเนื้อหาของรายการแต่ละศาสนา ซึ่งจะเห็นความแตกต่างในการคัดเลือกเนื้อหาได้อย่างชัดเจน

รายการศาสนาพุทธ มีเกณฑ์ในการคัดเลือกเนื้อหาคือ ใช้เหตุการณ์ทางสังคมเป็นตัวกำหนดเนื้อหาในการนำเสนอ เป็นเรื่องราวที่อยู่ในความสนใจของสังคม รวมถึงวันสำคัญต่างๆ ด้วยเช่นกัน ซึ่งเชื่อมโยงกับความสนใจของคนในสังคม เนื่องจากหลักธรรมคำสอนของศาสนาพุทธ เน้นในเรื่องของบาปบุญคุณโทษ เรื่องของการกระทำ ดังนั้นจึงหยิบยกเหตุการณ์หรือเรื่องราวทางสังคม เป็นตัวอย่าง หรือนำเสนอให้ผู้ชมได้เข้าใจมากยิ่งขึ้น จากจำนวนรายการของศาสนาพุทธ ทั้งหมด 27 รายการ มี 13 รายการที่ใช้เกณฑ์เหตุการณ์ทางสังคม เป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกเนื้อหาในการนำเสนอ ส่วนอีก 12 รายการใช้การคัดเลือกเนื้อหาจากกิจกรรมขององค์กรผู้ผลิตเอง หรือกิจกรรมของผู้สนับสนุนเป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกเนื้อหาในการนำเสนอ องค์กรผู้ผลิตส่วนใหญ่ของรายการศาสนาพุทธจะเป็นองค์กรศาสนา ซึ่งต้องการนำเสนอเรื่องราว หรือประชาสัมพันธ์กิจกรรมขององค์กรให้พุทธศาสนิกชนได้รับทราบ หรือต้องการให้เข้าร่วมในกิจกรรมดังกล่าว

- รายการรัฐธรรมนูญ นำชีวิต(วันจันทร์) บรรยายธรรมโดยพระพรหมมิ่งคลาจารย์ และเป็นผู้รับผิดชอบในการคัดเลือกเนื้อหาของรายการในการนำเสนอในแต่ละตอน โดยคัดเลือกจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในบ้านเมือง หรือเรื่องใกล้ตัวกับผู้ชม บางครั้งเป็นการประชาสัมพันธ์โครงการต่างๆที่ท่านได้ทำ เช่น การสร้างวิหารกลางน้ำ หรือการสร้างวิทยาเขตแห่งใหม่ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตวังน้อย แต่ทุกเรื่องจะใส่เนื้อหาเกี่ยวกับศีลธรรม ข้อคิด เพื่อเกิดประโยชน์ต่อผู้ชมรายการ

“เนื้อหาที่นำเสนอในรายการ ท่านจะเป็นผู้เตรียมเองทั้งหมด เราเพียงแต่ไปถ่ายทำรายการเท่านั้น ท่านจะขอบทโทรทัศน์ก่อนนอน ซึ่งท่านจะใช้ข่าว หรือข้อมูลที่ได้ดูจากโทรทัศน์ มาเป็นแหล่งข้อมูลในการบรรยายธรรมในแต่ละตอน หรือเป็นเรื่องราว หน้าที่ที่ท่านรับผิดชอบอยู่ ท่านสามารถหยิบขึ้นมาเป็นประเด็นในการบรรยาย” (สัมภาษณ์ คุณสมหมาย สุภษิต, ผู้ผลิตรายการธรรม นำชีวิต (วันจันทร์), วันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550)

- รายการเพื่อแผ่นดินไทย มีเกณฑ์ในการคัดเลือกจาก เรื่องราว หรือกิจกรรมตามขององค์กรผู้ผลิตรายการ คือมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยทางทีมงานของมหาวิทยาลัย จะเป็นผู้รับผิดชอบในการเตรียมเนื้อหา และสคริปต์สำหรับพิธีกรรายการอีกด้วย

รายการศาสนาอิสลาม มีเกณฑ์ในการคัดเลือกเนื้อหาในการนำเสนอ คือการคัดเลือกจากวันสำคัญทางศาสนา เช่นเดือนรอมฎอน หรือการประกอบพิธีฮัจญ์ และวันสำคัญของชาติ เช่นวันพ่อหรือวันปีใหม่ เป็นต้น ซึ่งมีถึง 3 รายการ จากรายการศาสนาอิสลามที่มีทั้งหมด 4 รายการ และอีก 1 รายการ คัดเลือกเนื้อหาในการนำเสนอโดยใช้เกณฑ์ของการคัดเลือกเรื่องราว หรือกิจกรรมขององค์กรผู้ผลิตมานำเสนอ

- รายการอัล ฮักกอครหัสัจธรรม เรื่องราวในการนำเสนอจะถูกกำหนด จากผู้อำนวยการของมูลนิธิส่งเสริมการศึกษาและการพัฒนา ซึ่งเป็นองค์กรผู้ผลิตรายการโดยมีการวางแผนแนวทางในการนำเสนอก่อนล่วงหน้า เป็นแผนในระยะ 6 เดือน โดยกำหนดจากวันสำคัญทางศาสนาเป็นหลัก

“ในการกำหนดเรื่องที่จะนำเสนอในแต่ละตอนนั้น ทีมงานจะดูวาระ หรือวันสำคัญของศาสนา เช่น เดือนเกิดของท่านศาสดา เราจะนำเสนอประวัติความเป็นมาของท่าน หรือคำสอนจริยธรรมของท่าน เดือนรอมฎอน หรือช่วงการเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์” (สัมภาษณ์ คุณอรุณเด่นยิ่ง โยชน์, ผู้อำนวยการมูลนิธิ, วันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2550)

- รายการวิถีอิสลาม ฝ่ายประชาสัมพันธ์ของคณะกรรมการกลางอิสลาม มีคุณสมาน งานโขง รองประธานฝ่ายประชาสัมพันธ์ มีการประชุมเพื่อวางแผน และคัดเลือกเนื้อหาที่จะนำเสนอในแต่ละตอน รวมถึงการหาข้อมูลในเรื่องนั้นๆ โดยเน้นเรื่องราวที่เกี่ยวกับวันสำคัญต่างๆของศาสนา และวันสำคัญของชาติ โดยจะไม่นำเสนอเรื่องความแตกแยก หรือเรื่องราวที่สร้างความขัดแย้งในเชิงวิชาการ

“เรื่องที่จะนำเสนอ จะดูจากเหตุการณ์หรือวันสำคัญ เช่น วันพ่อแห่งชาติ ทีมงานจะไปสรรหาว่า ศูนย์บริหารกิจการอิสลามมีกิจกรรมเกี่ยวกับวันพ่ออะไรบ้าง เราสามารถนำมาเสนอในรายการได้หรือไม่ หรือตอนปลายปี จะมีการประกอบพิธีฮัจญ์ เราก็จะนำเรื่องราวของพิธีฮัจญ์มานำเสนอ แล้วแต่ว่าจะออกมาในรูปแบบไหนให้น่าสนใจ” (สัมภาษณ์ สมาน งานโขง, ผู้ผลิตรายการวิถีอิสลาม, 30 พฤษภาคม 2549)

รายการศาสนาอิสลาม คัดเลือกเนื้อหาจากรายการจากวันสำคัญต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวันสำคัญทางศาสนา เนื่องจากศาสนาอิสลามจะมีวันสำคัญทางศาสนามาก่อนข้างมาก ดังนั้นเนื้อหาส่วนใหญ่จึงเกี่ยวข้องกับวันสำคัญทางศาสนา

รายการศาสนาคริสต์ มีเกณฑ์ในการคัดเลือกเนื้อหา เช่นเดียวกับกับศาสนาอิสลาม คือใช้เกณฑ์ในเรื่องของวันสำคัญต่างๆ เป็นหลักในการคัดเลือกเนื้อหาของรายการ เนื่องจากศาสนาคริสต์ จะมีการกำหนดความสำคัญของแต่ละวันอย่างชัดเจน เช่น วันอีสเตอร์ วันคริสต์มาส ฯลฯ หรือวันสำคัญต่างๆโดยทั่วไป ที่สามารถจับเป็นประเด็นในการนำเสนอได้ ดังนั้นรายการของศาสนาคริสต์จึงใช้หลักของวันสำคัญ เป็นเกณฑ์ในการคัดเลือกเนื้อหาในแต่ละตอน

- รายการคริสตจักรในบ้าน ใช้เกณฑ์ของวันสำคัญต่างๆ ในการคัดเลือกเรื่องในการนำเสนอ เช่น วันพ่อ วันแม่ วันวาเลนไทน์ และ นำเสนอเรื่องของบทเทศน์ของท่านอาจารย์ ซึ่งท่านจะเป็นผู้กำหนดเนื้อหาในการนำเสนอเอง และนำบทเทศน์ในโบสถ์วันอาทิตย์ มานำเสนอจะมีการกำหนดในแต่ละอาทิตย์อยู่แล้ว

“ในการคัดเลือกเรื่อง จะดูว่าในช่วงเวลานั้นๆที่นำเสนอ มีเหตุการณ์อะไรบ้างในสังคม หรือมีวันสำคัญอะไรบ้าง เช่นวันวาเลนไทน์ที่ผ่านมา ที่นำเสนอเรื่องอคเปรี้ยวไว้กินหวาน เพราะมีข่าวในเรื่องของการเสียตัวในวันวาเลนไทน์เยอะ ถือว่าเป็นการเตือนสติให้กับผู้ชม” (สัมภาษณ์ คุณวรวิษณ์ อัจฉานุกุล, ผู้ควบคุมการผลิตรายการคริสตจักรในบ้าน, วันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2550)

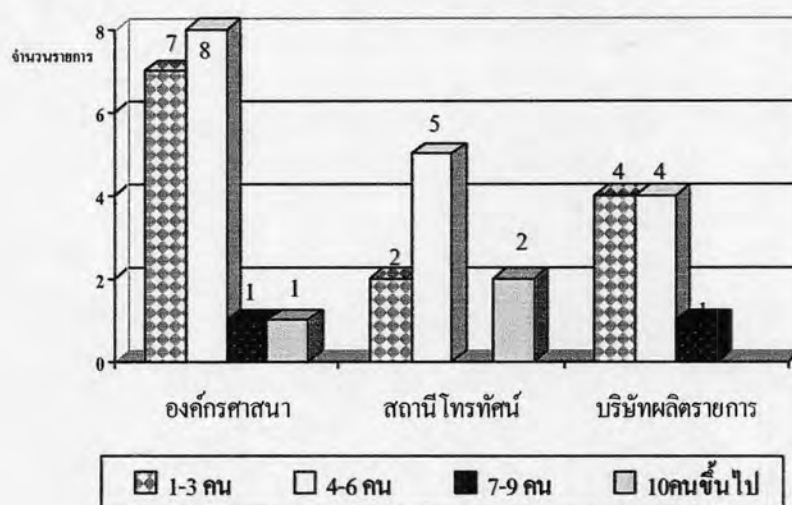
การคัดเลือกเนื้อหาในการนำเสนอ นั้น ในแต่ละศาสนาจะให้ความสำคัญของเรื่องที่จะนำเสนอแตกต่างกัน โดยศาสนาพุทธจะเน้นเรื่องของเหตุการณ์ทางสังคม ส่วนศาสนาอิสลาม และศาสนาคริสต์จะคัดเลือกเนื้อหา โดยใช้วันสำคัญต่างๆของศาสนาเป็นเกณฑ์ นอกจากความแตกต่างของศาสนาจะเป็นปัจจัยในการคัดเลือกเนื้อหาแล้ว อาจมีปัจจัยด้านอื่นเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องด้วย เช่นเดียวกัน เช่น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศไทย โดยส่วนใหญ่รายการศาสนาจะให้ความสำคัญ

เนื่องจากเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของผู้ชมรายการ และใช้หลักคิดตามความเชื่อของแต่ละศาสนา มาเป็นหลักในการวิเคราะห์ หรือเผชิญหน้ากับเหตุการณ์นั้นๆ

1.4 ทีมงานในการผลิตรายการ

ทีมผลิตรายการ มีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับลักษณะขององค์กรผู้ผลิต แบ่งเป็น องค์กรศาสนา, สถานีโทรทัศน์, องค์กรศาสนาผลิตร่วมกับสถานีโทรทัศน์ และบริษัทผลิตรายการ และทีมงานในการผลิตประกอบด้วย ผู้ควบคุมการผลิต ช่างกล้อง เจ้าหน้าที่ประสานงาน เจ้าหน้าที่ลำดับภาพ พนักงานขับรถ เป็นต้น บางรายการทีมงาน 1 คน อาจปฏิบัติงานในหลายหน้าที่ เช่น ผู้ควบคุมการผลิต อาจทำหน้าที่ช่างกล้อง หรืออาจเป็นพิธีกรในรายการอีกด้วย

แผนภูมิที่ 12 แสดงจำนวนทีมงานของแต่ละรายการ โดยแบ่งตามลักษณะขององค์กรผู้ผลิต

1. องค์กรศาสนา

ผู้ผลิตรายการที่เป็นองค์กรศาสนา จากทั้งหมด 17 รายการ มีทีมงานเป็นของตนเอง ที่องค์กรจ้างไว้เพื่อทำงานด้านการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ ในสื่อประเภทต่างๆ รวมถึงการผลิตรายการโทรทัศน์ มี 7 รายการที่มีทีมงานเพียง 1-3 คน และ 8 รายการที่มีทีมงาน 4-6 คน มีเพียง 2 รายการ ที่มีทีมงาน 7 คนขึ้นไป

ทีมงานขององค์กรศาสนาส่วนใหญ่ มีความรู้ด้านศาสนาเป็นอย่างดี เพราะมีแหล่งความรู้ที่อยู่ในองค์กร โดยเฉพาะศาสนาพุทธ ซึ่งทีมงานเป็นพระสงฆ์ หรือผู้ที่เคยบวช ศึกษาพระธรรมมาก่อน แต่ในทางกลับกัน บางองค์กรไม่มีความรู้ด้านการผลิตรายการ จึงต้องว่าจ้างบริษัทรับจ้างผลิตรายการโทรทัศน์ เป็นผู้ดำเนินงานด้านการผลิต และบุคลากรขององค์กรเป็นผู้ดูแลด้านเนื้อหา รายการ บางองค์กรมีผู้ที่มีความรู้ด้านการผลิตรายการ เพียง 1-2 คน แต่เป็นเพียงความรู้พื้นฐาน หรือ

กำลังทำงานในด้านการผลิตรายการ ทำให้มีจำนวนผู้มีความรู้ในกระบวนการผลิตรายการโทรทัศน์ไม่เพียงพอ

- รายการคำตอบชีวิต เริ่มแรกมีผู้รับผิดชอบรายการ 2 คน คือคุณภาวิณี และคุณวิรัชยนต์ อัจฉานุกุล ช่วยดูแลรับผิดชอบรายการ และจ้างทีมงานอิสระช่วยในกระบวนการผลิต แต่ในปี พ.ศ.2547 กรรมการประสานงานคริสตจักร โปรเตสแตนต์แห่งประเทศไทย(กปท.) ซึ่งเป็นองค์กรที่ดูแลด้านการเผยแพร่ศาสนาผ่านสื่อประเภทต่างๆ ได้รับการติดต่อจากทาง สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 ให้ผลิตรายการศาสนาเพื่อออกอากาศทาง สถานีในตอนเช้า ดังนั้น คุณวิรัชยนต์จึงรับผิดชอบผลิตรายการทางทางสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 และคุณภาวิณี รับผิดชอบรายการคำตอบชีวิต ทาง โมเดิร์นไนน์ทีวี

“องค์กรสื่อเพื่อชีวิต มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบรายการเพียงแค่ 2 คน และองค์กรต้องรับผิดชอบรายการถึง 2 รายการ ทำให้ต้องกระจายกันทำงาน ทำให้ต้องรับผิดชอบรายการคนเดียวทั้งหมด” (สัมภาษณ์ คุณวิรัชยนต์ อัจฉานุกุล, ผู้ควบคุมการผลิตรายการคริสตจักรในบ้าน, วันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2550)

- รายการ อัล ฮัก ถอดรหัสสังฆกรรม มูลนิธิส่งเสริมการศึกษาอิสลามและการพัฒนา มีทีมงาน 4-5 คน โดยเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิเป็นผู้รับผิดชอบด้านเนื้อหา และทีมงานที่ผลิตเป็นอาสาสมัครที่กำลังศึกษา หรือจบด้านการผลิตรายการโทรทัศน์ เนื่องจากทีมงานเป็นอาสาสมัคร จึงมีการผลัดเปลี่ยนทีมงานโดยตลอด

“ถ้าใครว่างก็จะมาช่วยกันผลิตรายการ ถ่ายทำแต่ละครั้งมี 4-5 คน และเป็นอาสาสมัครจึงผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไป ทำให้ไม่มีแกนหลักที่ชัดเจนในการผลิตรายการ” (สัมภาษณ์ คุณอรุณเด่นยิ่งโยชน์, ผู้อำนวยการมูลนิธิฯ, วันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2550)

- รายการจากใจถึงใจ ผลิตรายการโดยมูลนิธิพันธกิจพระพร(ไทย) ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากองค์กรในต่างประเทศ ที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อเผยแพร่ศาสนาทางสื่อโทรทัศน์ ให้ความช่วยเหลือกันทั้งด้านร่างกายและจิตใจ มีทีมผลิตรายการ 10 คน ซึ่งรายการได้แบ่งทีมงานควบคุมการผลิตรายการออกเป็นช่วงๆ ช่วงละ 1 คน รวมทั้งหมด 5 คน และผู้รวบรวมข้อมูลอีก 2 คน ทีมงานบางส่วนไม่มีความรู้ด้านการผลิตรายการโทรทัศน์ แต่มีความ

เชื่อในศาสนาเดียวกัน ทำให้ขั้นตอนการเตรียมเนื้อหาสามารถทำได้รวดเร็วและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

“ทีมงานทั้งหมดเป็นผู้มีความเชื่อเดียวกัน ส่วนใหญ่ไม่ได้มีความรู้ในส่วนของการผลิตรายการมาก่อน แต่ใช้การเรียนรู้จากการทำงานเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งในช่วงแรกอาจทำให้มีปัญหาในการผลิตรายการอยู่บ้าง แต่เมื่อทีมงานมีความชำนาญมากขึ้นเพราะต้องทำทั้งหมด 4 รายการ ระยะเวลาในการถ่ายทำรายการในแต่ละตอนจึงรวดเร็วมากขึ้น” (สัมภาษณ์ คุณสุชีวา อินสุวรรณ, ผู้ควบคุมการผลิตรายการจากใจถึงใจ, วันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2550)

2. สถานีโทรทัศน์

รายการที่มีสถานีโทรทัศน์เป็นองค์กรผู้ผลิต มีทั้งหมด 9 รายการ ซึ่งแบ่งเป็นรายการที่สถานีโทรทัศน์รับผิดชอบเอง หรือเป็นการผลิตร่วมกันกับองค์กรศาสนา มีจำนวนรายการ 5 รายการ ที่มีทีมงานในการผลิตจำนวน 4-6 คน และรายการที่มีทีมงาน 1-3 คน และ 10 คนขึ้นไป มีจำนวนอย่างละ 2 รายการ

จำนวนทีมงานของรายการที่ สถานีโทรทัศน์ จะเป็นทีมงานที่มีความรู้ในด้านการผลิตรายการอย่างดี แต่ในส่วนของความรู้ด้านศาสนานั้น จะมีเพียงผู้ควบคุมการผลิตเท่านั้นที่มีความรู้หรือเคยบวชเรียนมาก่อนเท่านั้น และจำนวนทีมงานในการผลิตจะมากน้อย ขึ้นอยู่กับรูปแบบรายการที่นำเสนอ

- รายการธรรมรสธรรมรัฐ สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11 นำเสนอในรูปแบบของการสนทนา (Dialogue) ทีมงานในการผลิตรายการ ประมาณ 15-20 คน ประกอบด้วย ผู้ควบคุมรายการ และทีมงาน ฝ่ายเทคนิค ฝ่ายศิลป์ ฝ่ายรถ OB (Outdoor Broadcasting)

“ในการถ่ายทำรายการ เราจะใช้ทีมงานในการผลิตมาก และต้องใช้รถ OB ด้วย ไม่ว่าจะไปในต่างจังหวัดหรือที่ไหนก็ตามก็จะมีลักษณะในการถ่ายทำเหมือนกันหมด ซึ่งต้องใช้ทีมงานในหลายฝ่ายในการถ่ายทำรายการ” (สัมภาษณ์ คุณมานพ จिरกาญจน์ไพศาล, ผู้ควบคุมการผลิต, วันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550)

- รายการธรรมในใจ สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 นำเสนอในรูปแบบของการสนทนา (Dialogue) ทีมงานมีความพร้อมในกระบวนการผลิต ซึ่งการผลิตรายการธรรมในใจ ได้ใช้ทีมงานประมาณ 5 คน คือช่างกล้อง 3 คน และทีมผู้ช่วย 2 คน ซึ่งทีมงานในการ

ผลิตรายการธรรมในใจเป็นทีมงานเดียวกันกับทีมงานของโต๊ะข่าวบันเทิง ทางสถานีฯ ซึ่งทีมงานมีหน้าที่ในการไปถ่ายทำข่าวบันเทิงให้กับรายการโต๊ะข่าวบันเทิง จึงมีความรู้และความชำนาญในการผลิตรายการโทรทัศน์เป็นอย่างดี ทีมงานจะทราบถึงกระบวนการผลิตในแต่ละขั้นตอน ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยสนับสนุนของรายการอีกประการหนึ่ง

“จริงๆทีมงานของเรามีเยอะ เป็นทีมงานเดียวกันกับทีมงานโต๊ะข่าวบันเทิง แต่สำหรับรายการธรรมในใจ เราใช้เพียง 5 คนก็เพียงพอแล้ว เพราะรูปแบบรายการ และขั้นตอนการผลิตรายการไม่มีอะไรมากนัก” (สัมภาษณ์ คุณเพชร พรหมช่วย, ผู้รับผิดชอบรายการ, วันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ. 2549)

3. บริษัทผลิตรายการ

รายการศาสนา ที่มีบริษัทผลิตรายการเป็นองค์กรผู้ผลิตนั้น มีจำนวนทีมงานในการผลิต 1-3 คน และ 4-6 คน ประเภทละ 4 รายการ และมีทีมงานในการผลิตตั้งแต่ 10 คนขึ้นไปเพียง 1 รายการ ซึ่งรวมแล้ว รายการที่ บริษัทผลิตรายการ มีจำนวน 9 รายการ

รายการที่ บริษัทผลิตรายการ จะมีความพร้อมมากที่สุด ในจำนวนองค์กรผู้ผลิตทั้งหมด มีทีมงานในการรับผิดชอบการผลิตรายการศาสนาโดยเฉพาะ และทีมงานส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่มีความเลื่อมใส ศรัทธาในเรื่องราวของศาสนา หรือมีประสบการณ์ในการผลิตรายการศาสนามาเป็นเวลานาน

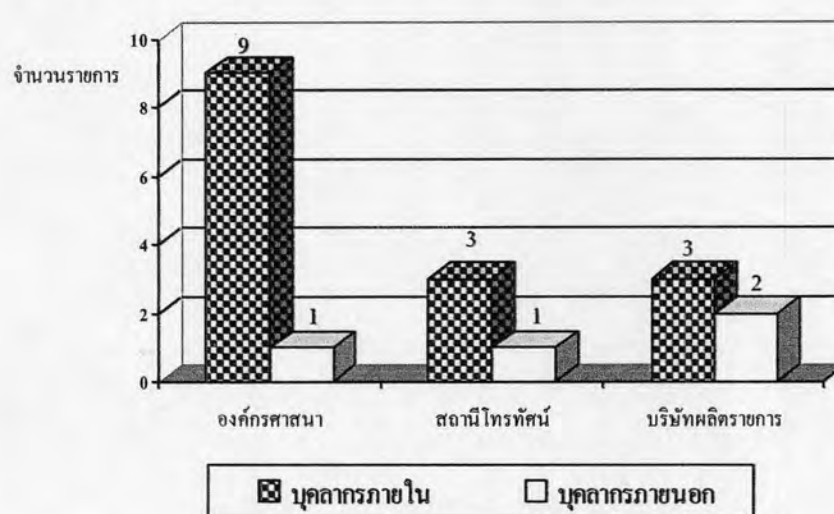
- รายการชีวิตธรรม ของบริษัทสื่อสร้างสรรค์สังคม นำเสนอในรูปแบบวาไรตี้ (Variety) มีทั้งหมด 4 คน คือ ช่างกล้อง 2 คน และผู้ควบคุมการผลิตรายการ ซึ่งทำหน้าที่ตัดต่อรายการด้วย 1 คน ซึ่งช่างกล้อง และผู้ควบคุมการผลิตรายการเป็นทีมงานอิสระทั้งสิ้น เป็นการว่าจ้างโดยบริษัทสื่อสร้างสรรค์สังคม และผู้ประสานงานในการติดต่อแครงรับเชิญ 1 คน เป็นเจ้าหน้าที่ของทางบริษัทเอง ทีมงานมีความรู้ด้านการผลิตรายการโทรทัศน์เป็นอย่างดี และผลิตรายการศาสนาเป็นเวลานาน และผู้บริหารองค์กร คือคุณอำนวย สุวรรณศิริ เป็นผู้ที่มีความรู้ด้านศาสนาเป็นอย่างดี ซึ่งเป็นผู้กำหนดเนื้อหาในการนำเสนอรายการอีกด้วย
- ทีมงานของรายการธรรมโอสธ เป็นทีมงานของบริษัทบ้านคนไทย ซึ่งเป็นบริษัทที่รับผลิตรายการโทรทัศน์โดยเฉพาะ จึงมีความมั่นใจในความรู้และความชำนาญของทีมงาน ทีมงานที่ใช้ในการผลิตรายการมีประมาณ 5 คน ซึ่งเป็นทีมงานของบริษัท บ้านคนไทย รวมถึงอุปกรณ์ต่างๆที่ใช้ในการถ่ายทำด้วย เช่นกล้อง ไมโครโฟน ไฟ ฯลฯ

“เราเป็นคนในวงการสื่อ เรารู้ว่าอะไรทำได้ อะไรทำไม่ได้ แต่ในเรื่องของศาสนานั้นก็เริ่มจากศูนย์ เราไม่รู้เรื่องศาสนาเหมือนกับคนทั่วไป ไม่ได้ลึกซึ่งอะไร ใช้การเรียนรู้จากการทำงานเอา ส่วนทีมงานก็เหมือนกัน แต่ที่มาจ้างเราเพราะเขาบอกว่าทีมงานเราน่ารัก ตั้งใจทำงาน” (สัมภาษณ์ คุณเพ็ญพรรณ สุวรรณรังษี วันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550)

1.5 พิธีกรรายการ

การคัดเลือกพิธีกรรายการ มีทั้งผู้ที่เป็นบุคลากรขององค์กรผู้ผลิตเอง บางรายการเชิญ หรือว่าจ้างบุคลากรจากภายนอกมาเป็นพิธีกร

แผนภูมิที่ 13 แสดงจำนวนรายการที่มีพิธีกร โดยแบ่งตามลักษณะขององค์กรผู้ผลิต

รายการที่มีพิธีกรรายการ มีทั้งหมด 19 รายการ จากรายการศาสนาทั้ง 36 รายการ มี 15 รายการที่ใช้บุคลากรภายในองค์กรเป็นพิธีกร ไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ขององค์กรศาสนา อาจารย์ หรือวิทยากรขององค์กรผู้ผลิตเอง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- รายการเวทีธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พิธีกรรายการ คือคุณสมหมาย สุภานิต ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- รายการบ้านร่มมะ บริษัทเบอร์ด อาย วิว เน็ตเวิร์ค จำกัด พิธีกรรายการคือ คุณอดิศักดิ์ ศรีสม ซึ่งเป็นผู้บริหารของบริษัท
- รายการเพื่อแผ่นดินไทย ผลิตรายการโดยความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง11 พิธีกรรายการคือ ผศ.ร.ท.ดร. บรรจบ บรรณรุจิ อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ส่วนอีก 4 รายการผู้ผลิต ได้คัดเลือกบุคลากรจากภายนอกมาเป็นพิธีกร โดยมีหลักเกณฑ์คัดเลือกคล้ายกัน คือ เป็นผู้ที่มีประวัติดี มีความน่าเชื่อถือ บุคลิกภาพดี และสามารถสื่อสารให้ผู้ชมเข้าใจได้ อาจเป็นพิธีกรที่มีชื่อเสียง หรือนักแสดงที่นับถือศาสนานั้นๆ หากเป็นบุคลากรภายในองค์กร มีทั้งผู้บริหารขององค์กรซึ่งมีความสนใจในเรื่องราวของศาสนาอยู่แล้ว หรือเจ้าหน้าที่ประสาน ผู้ควบคุมรายการ ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมในตัวบุคลากรผู้นั้นว่าสามารถสื่อสารให้ผู้ชมเข้าใจหรือไม่ ซึ่งในการถ่ายทำรายการ ทีมงานอาจมีสคริปท์ให้ หรือหากพิธีกรเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญ ผู้ควบคุมการผลิตอาจแจ้งเพียงหัวข้อ และเนื้อหาสำคัญที่ต้องการสื่อสารสำหรับตอนนั้นๆ และพิธีกรจะเตรียมรายละเอียดของสิ่งที่จะพูดเอง

- รายการชีวิตไม่สิ้นหวัง บริษัท สปิริด โปรดักชั่น จำกัด มีคุณศันสนีย์ ศีตะปิ่นย เมอลเลอร์ เป็นพิธีกร ซึ่งทางทีมงานได้คัดเลือกจากบุคลากรภายนอก ที่มีประสบการณ์ในการเป็นพิธีกร มีชื่อเสียงในวงการโทรทัศน์ มีความรู้ในเรื่องราวของพุทธศาสนา และเป็นนักปฏิบัติธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ผลิต คุณศันสนีย์ช่วยให้กระบวนการผลิตรายการง่ายขึ้น เพราะเข้าใจในหลักและวัตถุประสงค์ของรายการเป็นอย่างดี

“พิธีกรต้องเป็นนักปฏิบัติธรรม และมีความรู้ความเข้าใจในศาสนาระดับหนึ่ง ต้องสามารถโต้ตอบกับพระได้ ต้องมีภูมิธรรมพอสมควร ส่วนความหน้าตา และความคล่องตัวเป็นเรื่องรองลงมา” (สัมภาษณ์ คุณสมนึก เขมาชีวะ, ผู้บริหารบริษัทฯ วันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550)

- รายการแสงธรรมส่องทาง โมเดิร์นไนน์ทีวี การคัดเลือกพิธีกรคัดเลือกจากผู้ที่มีความสุภาพเรียบร้อย มีน้ำเสียงที่ไพเราะ แต่ไม่น่าเบื่อจนเกินไป ซึ่งรายการได้คัดเลือกคุณฉวีรินทร์ สุรเสวี มาเป็นพิธีกร เนื่องจากมีความรู้ในเรื่องของพุทธศาสนาและเป็นผู้ประกาศข่าวประชาสัมพันธ์ของทางโมเดิร์นไนน์ทีวีอยู่แล้ว จึงมีความคุ้นเคยในการเป็นผู้ประกาศ และเป็นการทำงาน เช่น ในการเป็นพิธีกรรายการจะต้องมีการพูดพุทธสุภาษิตที่มาจากภาษาบาลี หรือคำที่ไม่ได้ใช้โดยทั่วไป ซึ่งคุณสมบัติของคุณฉวีรินทร์ มีส่วนช่วยในการทำงานเป็นอย่างดี

“ที่เป็นผู้ประกาศข่าวประชาสัมพันธ์ของช่อง 9 อยู่แล้ว พอรายการต้องการพิธีกร จึงมาคัดเลือกจากทีมผู้ประกาศของทางสถานี พี่เอิ้น (ผู้ควบคุมการผลิต) เคยบอกว่าที่เลือกพี่เพราะน้ำเสียงของพี่ที่ฟังแล้วไม่น่าเบื่อ และพี่มีความรู้ด้านศาสนาอยู่บ้าง และสามารถอ่านคำภาษาบาลีได้ พี่เลยได้เข้ามาเป็นพิธีกรรายการ” (สัมภาษณ์ คุณฉวีรินทร์ สุรเสวี, พิธีกรรายการ, วันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2549)

1.6 งบประมาณ

งบประมาณในการผลิตจะมีความแตกต่างกันระหว่างองค์กรที่ได้รับการสนับสนุนเวลา ออกอากาศจากทางสถานีโทรทัศน์ และองค์กรที่ต้องเช่าเวลาออกอากาศจากทางสถานี จะมีจำนวน ความมากขึ้นอยู่กับค่าเช่าเวลาที่ต้องจ่ายให้กับสถานีต่าง ๆ นั้นเอง

รายการที่ได้รับเวลาออกอากาศจากสถานี เป็นรายการที่มีงบประมาณที่จำกัด เนื่องจาก ผู้ผลิตส่วนใหญ่เป็นองค์กรศาสนา และมีข้อกำหนดของสถานีที่มีต่อองค์กรผู้ผลิตที่สถานี สนับสนุนเวลาออกอากาศ คือไม่ให้รายการมีโฆษณา และโลโก้ของผลิตภัณฑ์ในรายการ หรือการ ประชาสัมพันธ์องค์กรต่างๆที่ไม่ใช่องค์กรของผู้ผลิตรายการ ดังนั้นจึงมีงบประมาณในการผลิต รายการ ประมาณ 5,000-20,000 บาทต่อตอน โดยค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่คือ ค่าใช้จ่ายในขั้นตอนการ ผลิตรายการ ซึ่งประกอบด้วย

- ค่าเทปรายการ
- ค่าเบี่ยงเลียงในการถ่ายทำรายการ
- ค่าเดินทางในการถ่ายทำรายการ หรือค่าเดินทางในการส่งเทปรายการ
- ค่าตัดต่อเทปรายการ สำหรับองค์กรที่ไม่สามารถตัดต่อรายการเองได้

งบประมาณในการผลิตรายการมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความสามารถในการผลิตรายการ ของแต่ละองค์กร และรูปแบบรายการ บางองค์กรที่ไม่มีความสามารถในการผลิตรายการได้เอง จะ มีค่าใช้จ่ายสูงเนื่องจากต้องไปจ้างบริษัทรับผลิตรายการมาผลิตรายการให้

- รายการรัฐธรรมนูญ นำชีวิต(ออกอากาศในวันจันทร์) มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย ซึ่งได้รับการสนับสนุนเวลาจากทางสถานี ในส่วนของงบประมาณที่ใช้ในการ ผลิตรายการนั้น เป็นงบประมาณที่ได้มาจากทางมหาวิทยาลัย ซึ่งทางมหาวิทยาลัยได้ตั้ง งบประมาณในแต่ละปี ซึ่งคุณสมหมายจะเป็นผู้บริหารค่าใช้จ่าย ให้เพียงพอต่อการผลิต รายการซึ่งคุณสมหมายรับผิดชอบอยู่ ค่าใช้จ่ายประมาณตอนละ 5,000บาท เนื่องจากทาง รายการมีอุปกรณ์ในการถ่ายทำ และการการตัดต่ออยู่แล้ว ส่วนค่าใช้จ่ายของทีมงาน ทาง รายการใช้ทีมงานของมหาวิทยาลัย จึงใช้งบประมาณในการผลิตค่อนข้างน้อย ค่าใช้จ่าย ส่วนใหญ่จึงเกี่ยวกับค่าเดินทางในการถ่ายทำ และส่งเทปรายการ

“เรามีอุปกรณ์ที่ซื้อไว้แล้วตั้งแต่เริ่มทำรายการโทรทัศน์ ส่วนงบประมาณที่ใช้ในการผลิต รายการ เป็นของทางมหาวิทยาลัยเอง ซึ่งเป็นงบประมาณที่ทางผู้ใหญ่จัดให้ แก่รายการเวทีธรรม และรายการรัฐธรรมนูญ นำชีวิต ที่เรารับผิดชอบอยู่ งบประมาณที่ได้จะได้เป็นรายปี แล้วเราต้องมา บริหารให้เพียงพอต่อการผลิตรายการตลอดทั้งปี แต่ยังคงรายการรัฐธรรมนูญ นำชีวิต จะมีผู้ร่วมบริจาค

ในการผลิตรายการด้วย ซึ่งเราจะขึ้นอยู่กับผู้สนับสนุนรายการในช่วง Credit รายการในตอนท้าย” (สัมภาษณ์ คุณสมหมาย สุภานิต, ผู้ผลิตรายการ, วันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550)

- รายการอยู่เย็นเป็นสุข มหาวิทยาลัยมหามงกุฎราชวิทยาลัย เป็นผู้ได้รับเวลาออกอากาศจากทางสถานี แต่ไม่มีความพร้อมในการผลิตรายการจึงได้จ้างบริษัทบริษัทนาบุญ เป็นผู้ผลิตรายการ ซึ่งทางมหาวิทยาลัย ฯ โดยได้กำหนดค่าใช้จ่ายไว้ตั้งแต่แรกเริ่ม และทางบริษัทจะต้องบริหารงบประมาณให้เพียงพอต่อการผลิต ค่าใช้จ่ายในการผลิต เช่น ค่ากล้องในการถ่ายทำรายการ 12,000-15,000 บาทต่อครั้ง ค่าเบี้ยเลี้ยงทีมงาน 500 บาทต่อครั้งในการออกกองถ่ายทำรายการ ค่าเทปในการบันทึกในแต่ละตอน และค่าตัดต่อ 700 บาทต่อเทป ค่าใช้จ่ายในการแปลงเทป 500-800 บาทต่อเทป ซึ่งค่าใช้จ่ายทั้งหมด บริษัทนาบุญ จำกัด จะเป็นผู้รับผิดชอบโดยใช้งบประมาณที่ได้จากทางมหาวิทยาลัย และถ้ามีงบประมาณเหลือถือเป็นกำไรของบริษัทนาบุญ

“บริษัทเราคิดค่าผลิตรายการถูกมาก และเราก็พยายามประหยัดงบประมาณในการผลิตของเราให้มากที่สุดเช่นเดียวกัน ซึ่งเราก็พอทำได้ เราดูแลแค่ค่าอุปกรณ์ในการผลิตรายการเท่านั้น ค่าวิทยากร หรือพิธีกรเราไม่เกี่ยวเลย” (สัมภาษณ์ คุณทิพวรรณ เฉลิมทอง, ทีมงานผู้ผลิตรายการ, วันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2550)

รายการที่ร่วมมือผลิตรายการ ระหว่างองค์กรศาสนากับสถานีโทรทัศน์ ซึ่งสถานีโทรทัศน์จะเป็นผู้รับผิดชอบในการถ่ายทำรายการ โดยทางสถานีโทรทัศน์จะไม่ได้คิดค่าใช้จ่ายในการผลิตรายการจากองค์กรศาสนา อาจมีบางครั้งที่องค์กรศาสนาได้มอบงบประมาณในบางส่วนให้กับสถานี เพื่อช่วยในหน่วยงานผลิตรายการศาสนาของทางสถานีฯ แทน

- รายการเสียงธรรมเสียงทิพย์ เป็นการร่วมมือกันระหว่างมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 ดังนั้นงบประมาณในการผลิตจึงไม่ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจน อุปกรณ์และการถ่ายทำ ทางสถานีจะเป็นผู้รับผิดชอบทั้งหมด ส่วนทางมหาวิทยาลัย ได้ช่วยสนับสนุน เจ้าหน้าที่ในการผลิตรายการ 2 คน มาประจำกลุ่มงานศาสนาและศิลปะของสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11 ทางมหาวิทยาลัยฯ จะช่วยสนับสนุนในเรื่องด้านเงินเดือนของเจ้าหน้าที่ทั้งสองในทุกๆ เดือน หรือในบางปีอาจสนับสนุนอุปกรณ์ต่างๆ ที่ใช้ในการผลิตรายการเพิ่มเติม

“ทางมหาจุฬาลงกรณจะสนับสนุนเจ้าหน้าที่ซึ่งมาทำงานประจำกลุ่มงานของทางสถานีฯ โดยจะจ่ายเงินเดือนให้เจ้าหน้าที่ด้วย ส่วนอุปกรณ์ก็มีสนับสนุนให้บ้าง แต่ไม่ได้ให้ทุกปี แล้วแต่ว่าปีไหนที่มหาจุฬาลงกรณจะมีงบประมาณมากน้อยเพียงไร” (สัมภาษณ์ คุณมานพ จิรกาญจน์ไพศาล, ผู้ควบคุมการผลิต, วันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550)

รายการที่เช่าเวลาออกอากาศจากทางสถานีโทรทัศน์ จะมีงบประมาณในการผลิตที่สูงกว่ารายการที่ได้รับการสนับสนุนเวลาออกอากาศจากสถานี ประมาณ 15,000 – 30,000 บาทต่อตอน เนื่องจากต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเช่าเวลาจากทางสถานี ซึ่งมีราคาที่สูงขึ้นอยู่กับช่วงเวลาในการออกอากาศ และสถานีที่ผู้ผลิตเช่าเวลาในการออกอากาศ แม้ว่าองค์กรผู้ผลิตมีความพร้อมในด้านงบประมาณ หรือมีผู้สนับสนุนรายการ แต่ในการผลิตรายการ องค์กรผู้ผลิตจะประหยัดงบประมาณในการผลิตรายการ เพื่อเป็นการลดต้นทุน หรือเพื่อให้มีกำไรเหลือจากการผลิตรายการศาสนาให้ได้มากที่สุด

- รายการบ้านของเรา เป็นรายการที่เช่าเวลาออกอากาศจากทางสถานี ซึ่งคุณสุธี ปิยะดำรงเป็นผู้รับผิดชอบในการผลิตรายการ งบประมาณที่ใช้ในการผลิตได้รับการสนับสนุนจากทางวัดต่างๆ เช่น วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม และวัดอินทรวินัย เป็นวัดผู้สนับสนุนหลักที่ออกอากาศเป็นประจำ ประมาณ 15 นาที ซึ่งวัดได้ช่วยสนับสนุนงบประมาณในการผลิตรายการ วัดละ 45,000 บาทต่อเดือน ส่วนวัดรอง คือวัดศรีสุदारามวรวิหาร และวัดพิชัยญาติการามวรวิหาร ออกอากาศประมาณ 7 นาที ซึ่งช่วยสนับสนุนในการผลิตรายการ วัดละ 15,000 บาทต่อเดือน ในเดือนหนึ่งจะออกอากาศวัดละ 2 ตอน และรายการมีบริษัทคันทันน้ำเต้าทอง จำกัด เป็นผู้สนับสนุนในส่วนของค่าเช่าเวลาออกอากาศกับทางสถานีฯ คือประมาณ 15,000 บาทต่อตอน ค่าใช้จ่ายในส่วนอื่นของการผลิตรายการ คือ ค่าอุปกรณ์การถ่ายทำ ค่าเบี้ยเลี้ยงสำหรับทีมงาน จำนวน 6,000 บาทต่อเดือน ค่าใช้จ่ายในการตัดต่อรายการบ้านของเรา จำนวน 2,500 บาทต่อตอน ค่าใช้จ่ายสำหรับพิธีกรคือ 20,000 บาท ซึ่งทางบริษัทจะนำเงินที่ได้จากการสนับสนุนของวัดต่างๆมาเป็นค่าใช้จ่าย รวมงบประมาณทั้งสิ้นที่รายการได้รับประมาณ 120,000 บาทต่อเดือน เมื่อนำมาคำนวณค่าใช้จ่าย รายการบ้านของเรา ยังมีงบประมาณเหลืออีกประมาณเดือนละ 24,000 บาท ซึ่งถือเป็นกำไรขององค์กรผู้ผลิตรายการ

คุณสุธี ปิยะดำรง ได้กล่าวถึงเรื่องค่าใช้จ่ายในการผลิตว่า “รายการบ้านของเราต้องจ่ายค่าผลิตรายการ เช่น ค่าเช่ากล้อง ค่าพิธีกร ค่าแต่งตัว ค่าเดินทาง ค่าเช่าอุปกรณ์ ซึ่งมีค่าใช้จ่ายที่สูง ผมปรึกษากับพระวัดต่างๆว่าท่านผู้ใดทำได้เท่าไร มาคิดคำนวณดูว่าพอกับค่าใช้จ่ายหรือไม่ และผมได้แบ่ง

รายการออกมาเป็น 2 ช่วงเพื่อจะได้มีผู้สนับสนุนรายการมากขึ้น จะได้เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายที่เรามี และผมได้ซื้อกล้อง 2 ตัว เพื่อใช้ในการถ่ายทำรายการ และได้ประหยัดค่าเช่ากล้องไปด้วย” (สัมภาษณ์ วันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2550)

ทุกรายการไม่ว่าจะเป็นรายการที่ได้รับการสนับสนุนเวลาออกอากาศ หรือเช่าเวลาออกอากาศจากสถานีโทรทัศน์ ต่างก็มีค่าใช้จ่ายในกระบวนการผลิตเช่นเดียวกัน มากน้อยขึ้นอยู่กับลักษณะการนำเสนอรายการ ค่าใช้จ่ายบางรายการอาจเป็นค่าใช้จ่ายแฝงที่ผู้ผลิตไม่นำมาคิดเป็นงบประมาณของรายการ เช่น ค่าจ้างพนักงานของสถานีโทรทัศน์ ในกรณีที่เป็นการที่สถานีเป็นผู้ผลิต หรือค่าพิธีกรที่ใช้นุเคราะห์ในองค์กร ดังนั้นค่าใช้จ่ายสำคัญที่เป็นปัจจัยทำให้แต่ละรายการมีงบประมาณแตกต่างกันอย่างชัดเจน คือ ค่าเช่าเวลาออกอากาศจากทางสถานีโทรทัศน์ อย่างไรก็ตามทุกรายการต้องหาวิธีในการประหยัดงบประมาณในการผลิตรายการเช่นเดียวกัน โดยในแต่ละครั้งที่ผลิต รายการจะผลิตครั้งละหลายๆตอน หรือเลือกรูปแบบในการนำเสนอให้เรียบง่ายที่สุด และไม่มี ความซับซ้อนในการผลิตรายการ เป็นต้น

2. ขั้นตอนผลิตรายการ

2.1 สถานที่ในการถ่ายทำ

สถานที่ที่ใช้ในการถ่ายทำรายการ แต่ละรายการจะใช้เกณฑ์เดียวกันหมดไม่ว่าจะเป็นรายการศาสนาประเภทใดก็ตาม ซึ่งการเลือกสถานที่ในการถ่ายทำจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้กระบวนการผลิต และส่งเสริมให้เกิดความเหมาะสมของเนื้อหาที่นำเสนอในรายการ

- ถ่ายทำนอกสถานที่

รายการศาสนาจะเลือกพื้นที่ในการถ่ายทำนอกสถานที่ ได้แก่ ศาสนสถาน มัสยิด วัด หรือโบสถ์ ห้องประชุม ห้องรับแขก ห้องสมุด หรือสถานที่ที่เป็นธรรมชาติ เช่น สวนสาธารณะ หรือสวนภายในองค์กรนั้นๆ

เนื่องจาก 25 รายการจากทั้งหมด 36 รายการนำเสนอในรูปแบบของ การสนทนาธรรม (Dialogue) หรือการพูดคุยคนเดียว (Monologue) โดยจะถ่ายทำในห้องรับแขก หรือจัดเก้าอี้สำหรับการสนทนา และสถานที่ที่ใช้ในการถ่ายทำจะเป็นสถานที่ของผู้ร่วมรายการ หรือถ่ายทำในโบสถ์หรือมุมต่างๆขององค์กร ในส่วนของรูปแบบสารคดี (Documentary) วาไรตี้ (Variety) หรือนิตยสารทางอากาศ (Magazine) จะถ่ายทำนอกสถานที่โดยตลอด

ในการถ่ายทำนอกสถานที่ สำหรับรายการศาสนาจะไม่มี ความยุ่งยาก เนื่องจากสถานที่ที่ใช้ในการถ่ายทำจะเป็นสถานที่ขององค์กรผู้ผลิตเอง หรือเป็นสถานที่ของผู้ร่วมรายการ เช่นกฎของพระภิกษุที่ทางทีมงานได้นิมนต์บรรยายธรรมในรายการ หรือถ่ายทำตามสวนสาธารณะที่อยู่ใกล้กับองค์กรผู้ผลิต

- รายการพุทธธรรมกุฎาติ นำเสนอในรูปแบบของการพูดคุยคนเดียว สถานที่ถ่ายทำรายการส่วนใหญ่ จะใช้ห้องที่ค่อนข้างเงียบสามารถถ่ายทำรายการได้ เช่น ห้องประชุมขององค์กร หรือสวนที่มีธรรมชาติ ร่มเย็นสวยงาม เพื่อให้เหมาะกับการถ่ายทำรายการ และการนำเสนอเนื้อหาธรรมะ ซึ่งส่วนใหญ่จะถ่ายทำที่บริษัทสื่อสร้างสรรค์สังคม หรือสวนสาธารณะใกล้ๆกับบริษัทของผู้ผลิต

“เราจะถ่ายทำกันใกล้ๆ ไม่ไปไกล ไม่ที่สวนหย่อมใกล้ๆกับตึกของเรา ก็ถ่ายทำในตึก จัดฉากนิดหน่อย ให้ดูสวยงาม มีโต๊ะตัวหนึ่ง เก้าอี้ตัวหนึ่งก็พอแล้ว” (สัมภาษณ์ คุณกฤติน รัตนสำเนียง, ผู้รับผิดชอบรายการพุทธธรรมกุฎาติ, วันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ.2549)

- รายการมองปัญหาด้วยธรรม นำเสนอในรูปแบบของการสนทนา โดยสถานที่ในการถ่ายทำรายการ คือวัดอ้อน้อย จังหวัดนครปฐม เป็นวัดที่หลวงปู่พุทธะอิสระ ซึ่งเป็นพระผู้บรรยายของรายการได้จำวัดอยู่ ดังนั้นในการถ่ายทำจะเป็นการสนทนาธรรมภายในโบสถ์ โดยมีฉากหลังเป็นพระประธาน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงลักษณะของศาสนาพุทธได้เป็นอย่างดี

- ถ่ายทำในสตูดิโอ

รายการที่สามารถถ่ายทำในสตูดิโอได้นั้น จะขึ้นอยู่กับความพร้อมขององค์กรผู้ผลิต ซึ่งสามารถแบ่งได้ ดังนี้

- องค์กรผู้ผลิตเป็นสถานีโทรทัศน์ เช่น สถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง7 สถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง11 ซึ่งเป็นการถ่ายทำทั้งรายการ หรือถ่ายทำในส่วนของพิธีกรเท่านั้น
- องค์กรผู้ผลิตที่มีสตูดิโอเป็นของตนเอง คือองค์กรศาสนา เช่นรายการพระเจ้าสถิตกับเรา สื่อมวลชนคาทอลิกแห่งประเทศไทย รายการคุณธรรมชีวิต มูลนิธิคุณธรรมชีวิต ซึ่งถ่ายทำตลอดทั้งรายการในสตูดิโอ รายการแสงธรรม มีองค์กรผู้ผลิตเดียวกับรายการพระเจ้าสถิตกับเรา จึงถ่ายทำในส่วนของพิธีกรรายการในสตูดิโอ

“สำนักวาติกัน ซึ่งเป็นศูนย์กลางของศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ได้มอบงบประมาณสำหรับการผลิตรายการโทรทัศน์ ไม่ว่าจะเป็นการซื้ออุปกรณ์ในการผลิต เช่น กล้องโทรทัศน์ เครื่องตัดต่อ คอมพิวเตอร์ รวมถึงการสร้างห้องสตูดิโอสำหรับการถ่ายทำรายการ เป็นต้น เพื่อให้องค์กรสื่อมวลชนคาทอลิกสามารถผลิตรายการทางโทรทัศน์ได้เอง” (สัมภาษณ์ คุณ

สมานมิตร ห่อเร, ผู้ควบคุมการผลิตรายการแสงธรรม และรายการพระเจ้าสถิตกับเรา, วันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2550)

- องค์กรที่สามารถเช่าสตูดิโอในการถ่ายทำรายการ เนื่องจากมีงบประมาณ และผู้สนับสนุนรายการที่ดี มีเพียงรายการเดียว คือ รายการจากใจถึงใจ

รายการที่ถ่ายทำในสตูดิโอ จะเป็นรายการที่นำเสนอในรูปแบบของการสนทนามีทั้งหมด 4 รายการ คือ รายการพระเจ้าสถิตกับเรา รายการเพื่อแผ่นดินไทย รายการคุณธรรมชีวิต และรายการเสียงธรรมเสียงทิพย์ และมี 3 รายการที่ถ่ายทำในสตูดิโอเฉพาะส่วนของพิธีกรรายการ คือ รายการธรรมะวันอาทิตย์ รายการแสงธรรม และรายการการจากใจถึงใจ

การเลือกใช้สถานที่ที่เหมาะสมกับรายการ นอกจากสามารถช่วยให้เกิดความเหมาะสมของเรื่องที่นำเสนอแล้ว ยังช่วยประหยัดด้านงบประมาณในการเช่าสถานที่ถ่ายทำอีกด้วย สถานที่ที่รายการศาสนาใช้ในการถ่ายทำ เช่นวัด หรือองค์กรศาสนา จะสามารถแสดงถึงความเป็นศาสนานั้นๆ ด้วยบรรยากาศของสถานที่และองค์ประกอบอื่นๆ ทำให้ทีมงานไม่ต้องเตรียมอุปกรณ์ประกอบฉาก ส่วนของการถ่ายทำในสตูดิโอ ทีมงานไม่ต้องเสียเวลา เดินทางหรือเคลื่อนย้ายเพื่อไปถ่ายทำรายการในสถานที่ต่างๆ ช่วยให้อัตราต้นทุนการผลิตเช่นเดียวกัน

2.2 การถ่ายทำรายการ

ในการถ่ายทำรายการศาสนาทุกรายการ มีขั้นตอนและกระบวนการผลิตรายการเหมือนกับรายการโทรทัศน์โดยทั่วไป ดังนั้นอุปกรณ์ที่ใช้ในกระบวนการผลิตรายการจึงมีความใกล้เคียงกัน อาจขึ้นอยู่กับรูปแบบของรายการ และความพร้อมในแต่ละองค์กรผู้ผลิตรายการ

จากข้อสันนิษฐานงานวิจัย “กระบวนการผลิตรายการศาสนานั้น มีรูปแบบที่เรียบง่าย ไม่มี ความซับซ้อน หรือเทคนิคพิเศษในกระบวนการผลิต จำนวนผู้ร่วมงานในกระบวนการผลิตนั้นไม่มีมากนัก ซึ่งมีลักษณะที่คล้ายกันในแต่ละรายการ

ดังนั้นผู้วิจัยได้จัดกลุ่มการถ่ายทำรายการของแต่ละองค์กร โดยผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์ดังต่อไปนี้

- รูปแบบในการนำเสนอของแต่ละรายการ
- จำนวนทีมงาน
- อุปกรณ์ที่ใช้ในการถ่ายทำ (กล้อง)

จากเกณฑ์ดังกล่าวสามารถแบ่งรายการออกเป็น 3 กลุ่มดังต่อไปนี้

1. การถ่ายทำรายการที่มีจำนวนทีมงาน 1-3 คน โดยใช้กล้อง 1-3 กล้อง มีทั้งหมด 19 รายการ แบ่งออกตามรูปแบบรายการ ได้ดังต่อไปนี้

1.1 รูปแบบการพูดคุยคนเดียว(Monologue) มีจำนวนรายการทั้งหมด 9 รายการ

จำนวนทีมงานผู้ผลิต 2-3 คน กล้อง 1 กล้อง เนื่องจากรูปแบบเป็นการพูดคุยคนเดียว ดังนั้นในการถ่ายทำ จึงใช้กล้องเพียงกล้องเดียวในการถ่ายพระภิกษุในบรรยายธรรม รวมถึงใช้ทีมงานเพียง 2-3 คนในการถ่ายทำรายการ

- การถ่ายทำรายการลีลาชีวิต คือวัดสุทัศนเทพวราราม กรุงเทพฯ หรือในบางครั้งเป็นสถานที่ต่างๆตามแต่พระราชวินิจฉัยปฏิภาณจะเป็นผู้กำหนด รายการนำเสนอในรูปแบบของการบรรยายธรรม ซึ่งไม่มีความซับซ้อนในกระบวนการผลิต กล้องเพียงกล้องเดียวในการถ่ายทำรายการ โดยการตั้งกล้องเพื่อจับภาพในระยะปานกลาง(Medium Shot) หรือ Medium Close Up ซึ่งจะจับภาพในระยะนี้ตลอดการบรรยาย โดยทางพระผู้บรรยายจะบรรยายให้อยู่ในเวลาประมาณ 3 นาทีกว่าๆ เมื่อรวมกับไตเติ้ลของรายการจะมีความยาว 4 นาทีพอดี การถ่ายทำแต่ละครั้งจะถ่ายทำทั้งหมด 16 ตอน เพื่อสามารถออกอากาศได้ตลอดทั้งเดือน และจะถ่ายทำรายการก่อนวันที่ 25 ของทุกเดือน ซึ่งเป็นข้อกำหนดของทางสถานีฯ เพื่อไม่ให้เกิดข้อผิดพลาด หรือปัญหาในการออกอากาศ

“รายการจะถ่ายทำครั้งหนึ่งประมาณ 16 ตอน ไม่มีขั้นตอนที่ซับซ้อนมากนัก เป็นการใช้กล้องตัวเดียวในการถ่ายทำรายการ และพระราชวินิจฉัยก็บรรยายธรรมไปเรื่อยๆ ตอนหนึ่งเราจะกำหนดเวลาในการบรรยายธรรมให้ท่านโดย ตอนละประมาณ 3 นาที” (สัมภาษณ์ คุณมานพ จิรกาญจน์ไพศาล, ผู้ควบคุมการผลิต, วันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2549)

1.2 รูปแบบการสนทนา(Dialogue) มีจำนวนรายการทั้งหมด 6 รายการ

จำนวนทีมงานผู้ผลิต 2-5 คน กล้อง 2-3 กล้อง รูปแบบการสนทนาจะใช้กล้องเพิ่มมากขึ้นกว่ารูปแบบการพูดคุย เนื่องจากการสนทนาจะมีผู้ร่วมรายการมากกว่า 2 คนขึ้นไป ดังนั้นในการผลิตรายการ จะมีขั้นตอนที่ซับซ้อนมากกว่า มีการใช้การSwitcher หรือกลับมาตัดต่อในขั้นหลังการผลิตอีกครั้งหนึ่ง

- รายการอยู่เย็นเป็นสุข จะถ่ายทำครั้งละ 14 ตอน ซึ่งสามารถแพร่ภาพได้ 2 เดือนครึ่ง เพื่อเป็นการประหยัดงบประมาณในการผลิต และทำให้ไม่ต้องมาถ่ายทำรายการทุกสัปดาห์ อุปกรณ์ที่ใช้บางครั้งใช้กล้อง 2-3 กล้อง ขึ้นอยู่กับจำนวนผู้ร่วมรายการ การถ่ายทำ

เหมือนกับถ่ายทำรายการสนทนาโดยทั่วไป เป็นขั้นพื้นฐานในการผลิตรายการ และใช้การ Switch ภาพในระหว่างการถ่ายทำ

“รายการอยู่เย็นเป็นสุข เป็นรายการสนทนา และไม่มีการเขียนสคริปต์ในการถ่ายทำรายการ เป็นการถามตอบไปเรื่อยๆ ระหว่างพิธีกร และแขกรับ จำนวนกล้องที่ใช้จะเพิ่มมากขึ้นตามจำนวนผู้ร่วมรายการในแต่ละตอน ทางบริษัทก็รับผิดชอบด้านการผลิตไป เราจะจัดฉาก และมุมกล้อง ตามจำนวนผู้ร่วมรายการ เราคิดว่าตอนนี้มีผู้ร่วมรายการกี่คน มีพิธีกรหรือไม่ แล้วก็จัดไปตามนั้นและมามองกฎจะรับผิดชอบด้านเนื้อหาในการนำเสนอ และผู้ร่วมรายการในแต่ละตอน” (สัมภาษณ์ คุณทิพวรรณ เจริญทอง, ทีมงานผู้ผลิตรายการอยู่เย็นเป็นสุข, วันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2550)

- รายการชีวิตไม่สิ้นหวัง นำเสนอรูปแบบการสนทนา(Dialogue) โดยการสนทนาในแต่ละครั้งมีผู้ร่วมสนทนา 2-3 คน แต่ใช้กล้องเพียงกล้องเดียวในการถ่ายทำรายการ ไม่ว่าจะอยู่ในช่วงสนทนา หรือถ่ายสตู๊ปเพื่อนำเสนอสถานปฏิบัติธรรม เนื่องจากรายการมีช่างกล้องเพียง 1 คนในการถ่ายทำรายการ ในช่วงของการสนทนา จึงจับภาพระยะไกล (Long shot) เพื่อให้เห็นองค์ประกอบทั้งหมดในฉาก และใช้การซูมเข้า/ออกหาผู้ร่วมรายการ หรือพิธีกรรายการ ในระยะปานกลาง (Medium Shot) เพื่อเป็นการเปลี่ยนมุมกล้อง เป็นต้น

“การออกกองมีทีมงานเพียง 2 คน คือช่างกล้องหนึ่งคน และทีมงานในการประสานงานการถ่ายทำจะไม่มีขั้นตอนที่ซับซ้อน ใช้กล้องเพียงตัวเดียวในการถ่ายทำ ถ้ามีผู้ร่วมรายการหลายคนเราก็จะพยายามจับภาพกว้าง หรือนั่นที่แขกรับเชิญในรายการเป็นหลัก ถ้าตอนไหนที่ต้องการถ่ายทำให้มีความซับซ้อนมากขึ้นก็จะเช่ากล้องมาเพิ่ม” (สัมภาษณ์ คุณสมนึก เขมาชีวะ วันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550)

1.3 รูปแบบสารคดี(Documentary) มีจำนวนรายการทั้งหมด 3 รายการ

จำนวนทีมงานผู้ผลิต 2-5 คน กล้อง 1 กล้อง แม้ว่าจะใช้กล้องเพียงกล้องเดียวในการถ่ายทำรายการ แต่จะเน้นในส่วนของการตัดต่อ หรือเรียงลำดับภาพรายการ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการผลิตรายการในรูปแบบของสารคดี

- รายการแสงธรรมส่องทาง เป็นรายการที่นำเสนอในรูปแบบของสารคดี โดยนำเสนอในลักษณะการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยทางรายการจะนำเสนอเรื่องราวของวัดต่างๆ ดังนั้นในการถ่ายทำรายการ ช่างกล้องจะใช้กล้องหนึ่งกล้องสำหรับการถ่ายทำรายการ โดย

ผู้ควบคุมการผลิตจะบอกให้ช่างกล้องได้ทราบถึงเนื้อหาในการนำเสนอในแต่ละตอน และช่างกล้องจะเลือกสถานที่ในการถ่ายทำรายการเอง โดยจะถ่ายบริเวณโดยรอบของวัดๆนั้น หรือสถาปัตยกรรมที่เห็นว่าน่าสนใจมีความสวยงาม เพื่อนำมาใช้ในการตัดต่อในขั้นตอนหลังการผลิตอีกครั้งหนึ่ง โดยใช้การแพน(Pan) หรือการซูมเข้าออก (Zoom in/out) เพื่อให้เห็นลักษณะสถาปัตยกรรม ความสวยงามและบรรยากาศภายในวัดได้ชัดเจนขึ้น

“ในการถ่ายทำรายการ พี่จะบอกช่างกล้องที่เรื่องที่จะนำเสนอ ก่อน ช่างกล้องจะไปเลือกถ่ายในส่วนต่างๆของวัด และที่จะเลือกภาพต่างๆมาเชื่อมต่อกันเองให้ตรงกับเนื้อหาที่จะนำเสนอ พี่จะเลือกทีมตัดต่อคนเดิมเสมอ เพราะเขาจะรู้ว่ารูปแบบรายการมีลักษณะอย่างไร ต้องทำอะไรบ้าง เพราะรายการเราสำคัญตรงการตัดต่อ แลพี่จะเขียนสคริปท์ ให้กับผู้บรรยาย ซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการผลิตรายการ” (สัมภาษณ์ คุณเอื้อน แพงลม, ผู้ควบคุมการผลิตแสงธรรมส่องทาง, วันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2549)

- รายการวิถีธรรม การถ่ายทำในที่ต่างๆ อาจใช้เพียงแค่กล้อง 1 กล้อง และทีมงาน 1-2 คน เท่านั้น ส่วนใหญ่เป็นการถ่ายทำนอกสถานที่ เช่น การไปงานนมัสการพระพุทธบาท หรือ การไปพบปะผู้คน ซึ่งมีเรื่องราวที่น่าสนใจสามารถนำมานำเสนอในรายการได้ มีการบรรยายเนื้อหาในส่วนของสารคดี และการบรรยายประกอบภาพด้วยบทกวี บทกวีจะขึ้นได้ภาพในช่วงของบทกวีวิถีธรรม เพื่อให้ผู้ชมได้เข้าใจในเนื้อหาของบทกวีมากยิ่งขึ้น ส่วนสำคัญจะอยู่ในขั้นตอนของการตัดต่อ

“ในการถ่ายทำรายการจะถ่ายทำทุกอาทิตย์ แต่จะไม่กำหนดวันว่าจะต้องเป็นวันไหนแล้วแต่โอกาสว่าจะมีเรื่องอะไรบ้างที่จะนำเสนอ เนื้อหารายการมีหลากหลาย ต้องเชื่อมต่อภาพให้ดี มีทั้งบทกวี การบรรยายธรรม และการพบปะผู้คน” (สัมภาษณ์ สมณะพะยะพุทธ จันทเสฏฐโฐ, ผู้รับผิดชอบรายการวิถีอิสลาม, วันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2550)

2. การถ่ายทำรายการที่มีจำนวนทีมงาน 2-5 คน โดยใช้กล้อง 2-3 กล้อง มีทั้งหมด 9 รายการ แบ่งออกตามรูปแบบของรายการ ได้ดังต่อไปนี้

2.1 รูปแบบการสนทนา(Dialogue) มีจำนวนรายการทั้งหมด 6 รายการ

ใช้กล้อง 2-3 กล้อง เนื่องจากรูปแบบสนทนา ที่มีผู้ร่วมรายการ 2 ท่านขึ้นไป ดังนั้นในการถ่ายทำ จึงใช้กล้องมากขึ้นและมีความซับซ้อน ในการจัดวาง และลำดับภาพของแต่ละกล้อง รวมถึงใช้มีจำนวนทีมงานในการผลิตรายการมากขึ้น โดยแต่ละรายการมีทีมงาน 3-5 คน ซึ่งมีหน้าที่คือช่างกล้อง 2-3 คน, ทีมประสานงาน, ทีมตัดต่อ ฯลฯ

- รายการธรรมโศสธ รูปแบบรายการเป็นการสนทนา(Dialogue) มีผู้ร่วมรายการ 2 คน คั้งนั้นทีมงานจึงใช้กล้อง 2 กล้อง ในการถ่ายทำรายการ คือ กล้องตัวแรกไว้สำหรับจับภาพในระยะใกล้ โดยใช้เทคนิค การจับภาพระยะปานกลาง (Medium Shot) โดยจับภาพของวิทยากร ส่วนอีกตัวหนึ่งใช้ถ่าย ในมุมกว้างเพื่อให้เห็นผู้ดำเนินรายการและวิทยากร และถ่ายระยะปานกลาง (Medium Shot) ของผู้ดำเนินรายการ สลับกันไปมา ซึ่งมีการตัดภาพ ในขณะที่ถ่ายทำรายการเพื่อความสะดวกในการทำงาน ในช่วงไหนท่านไหนเป็นคนพูด ภาพก็จะตัดไปยังบุคคลนั้น เป็นต้น
- รายการวิถีอิสลาม ช่วงการสนทนา ซึ่งจะมีผู้ร่วมสนทนามากกว่า 2 คนขึ้นไป ใช้กล้องทั้งหมด 3 กล้อง กล้องแรกจะแขกรับเชิญ กล้องที่สอง อยู่ตรงกลาง จับภาพแขกรับเชิญซึ่งนั่งอยู่ตรงกลาง กล้องตัวที่สาม จับภาพผู้ดำเนินรายการ เนื่องจากรูปแบบเป็นการสนทนา และมีผู้ร่วมรายการ 2-3 คน จึงทำให้ต้องใช้กล้องเพิ่มมากขึ้น รวมถึงช่างกล้อง และทีมงาน ในการผลิตรายการ จึงทำให้เกิดมีขั้นตอนในการผลิตเพิ่มมากขึ้น

“ทีมผลิตรายการของรายการวิถีอิสลาม มีทีมงานประมาณ 4-5 คน หรือบางครั้งถ้าเชิญวิทยากรมาหลายท่านอย่างต้องใช้ทีมงานถึง 6 คน เพื่อมาดูแลเรื่องอาหารของแขกรับเชิญ แต่ส่วนมากการถ่ายทำรายการจะเชิญ แขกรับเชิญ 1-2 คนเท่านั้น เพื่อไม่ให้เกิดการผลิตมีความยุ่งยากมากขึ้น” (สัมภาษณ์ คุณสมาน งานขโนง, ผู้ผลิตรายการวิถีอิสลาม, 30 พฤษภาคม 2549)

2.2 รูปแบบวาไรตี้(Variety) มีจำนวนรายการทั้งหมด 3 รายการ

รูปแบบรายการวาไรตี้ แม้ว่าการนำเสนอรายการจะมีความหลากหลาย และมีหลายช่วง แต่กลับมีความซับซ้อนในระดับน้อย ใช้กล้องเพียง 1 กล้อง ในการถ่ายทำรายการ และมีทีมงานเพียง 1 คน ส่วนความยุ่งยากจะอยู่ที่การตัดต่อภาพให้มีความเหมาะสม และตรงตามเนื้อหาที่ได้กำหนดไว้ของรายการ

- รายการคำตอบชีวิต และรายการคริสตจักรในบ้าน เป็นรายการที่นำเสนอในรูปแบบของวาไรตี้(Variety) และมีองค์กรผู้ผลิตองค์กรเดียวกัน ซึ่งเป็นองค์กรศาสนา คือใช้กล้องเพียงกล้องเดียว ซึ่งได้รับบริจาคจากผู้สนับสนุนรายการ รวมถึงอุปกรณ์ต่างๆในการผลิตด้วยเช่นกัน การจับภาพในช่วงต่างๆของรายการจะจับแบบ Medium Close Up และมีการซูมเข้าออก เพื่อทำให้เกิดความหลากหลายในภาพที่นำเสนอ หรือใช้การตั้งกล้องโดยไม่มีช่างกล้อง ซึ่งเป็นการถ่ายทำการเทศน์ในโบสถ์วันอาทิตย์ ซึ่งเป็นการจับภาพในระยะปานกลาง

กลาง(Medium Shot) โดยตลอด คำนึงขั้นตอนการตัดต่อจึงเป็นขั้นตอนที่สำคัญ เป็นการนำภาพที่ได้มาตัดต่อให้เกิดเรื่องราว ตามที่ผู้ควบคุมการผลิตได้กำหนดไว้

“องค์กรเรามีกล้องเพียงตัวเดียว ซึ่งได้รับการบริจาคมา ดังนั้นในการถ่ายทำรายการ รวมถึงรูปแบบที่กำหนด จะเป็นรูปแบบที่สามารถใช้กล้องตัวเดียวในการถ่ายทำรายการได้” (สัมภาษณ์คุณวรัชยนต์ อัจฉานุกุล, ผู้ควบคุมการผลิต, วันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2550)

3. การถ่ายทำรายการที่มีจำนวนทีมงาน มากกว่า 6 คนขึ้นไป โดยใช้กล้อง 1-4 กล้อง มีจำนวนรายการทั้งหมด 10 รายการ แบ่งตามรูปแบบรายการดังต่อไปนี้

3.1 รูปแบบการสนทนา (Dialogue) มีรายการทั้งหมด 3 รายการ

จำนวนทีมงานผู้ผลิต 6 คนขึ้นไป ใช้กล้อง 1-4 กล้อง เนื่องจากมีผู้เข้าร่วมสนทนาหลายท่าน ดังนั้นในการถ่ายทำ จึงต้องใช้กล้องมากขึ้น ในการจับภาพบุคคลที่เข้าร่วมสนทนา รวมถึงทีมงานที่ต้องประสานในการผลิตรายการ ความซับซ้อนอยู่ที่การจัดมุมกล้องให้เหมาะสม สามารถจับภาพผู้ที่กำลังสนทนาได้ทัน รวมถึงการตัดต่อให้เห็นทั้งบรรยากาศ และผู้ร่วมสนทนา

- รายการที่นี้สำนักจุฬา เนื่องจากเป็นองค์กรศาสนา และไม่มีความพร้อมด้านการผลิต รายการจึงได้จ้างบริษัทผลิตรายการมาผลิตรายการให้ ในการถ่ายทำจะขึ้นอยู่กับจำนวนผู้ร่วมรายการ เช่น 2 คน จะใช้กล้อง เพียง 2 ตัว ซึ่งจะจับภาพในแนวทแยงมุม จับภาพไปยังผู้ร่วมรายการคนละกล้องในระยะปานกลาง (Medium Shot) และส่วนใหญ่มุมกล้องที่จับภาพพิธีกร จะจับภาพมุมกว้าง ซึ่งจับองค์ประกอบรวมในฉากอีกด้วย หรือถ้ามีผู้ร่วมรายการ 3 คน จะใช้กล้อง 3 ตัว ถ่ายทำคล้ายการใช้กล้อง 2 ตัว แต่จะเพิ่มอีกกล้องตรงกลาง เพื่อจับภาพพิธีกร ซึ่งจะนั่งตรงกลางระหว่างวิทยากรทั้งสองท่าน นอกจากจับภาพพิธีกรในระยะปานกลางแล้ว จะมีหน้าที่จับภาพกว้างเพื่อให้เห็นองค์ประกอบโดยรวม หรือกล้องแต่ละตัวอาจจับภาพในแบบ Two Shot เพื่อจับภาพการสนทนาของ 2 ท่าน เช่นพิธีกรสนทนากับวิทยากรคนที่ 1 เป็นต้น บางครั้ง อาจใช้การถ่ายทำแบบ Blue Screen อีกด้วย เพื่อให้เกิดความหลากหลายของฉากที่ใช้ในรายการ และใช้เทคนิคการSwitcher ระหว่างการถ่ายทำรายการด้วย
- รายการคุณธรรมชีวิต องค์กรศาสนาที่มีความพร้อมด้านการผลิตมาก โดยสตูดิโอเป็นของตนเอง และมีหลายฉากให้เลือกในการถ่ายทำรายการ ซึ่งแต่ละฉากสามารถจุผู้ร่วมรายการได้ 8-10 คน มีการแบ่งรายการออกเป็นหลายๆช่วง โดยแต่ละช่วงจะมีรูปแบบของการสนทนาโดยทั้งหมด กล้องที่ใช้ในแต่ละช่วงทั้งหมด ประมาณ 4 กล้อง ซึ่งขึ้นอยู่กับ

จำนวนผู้ร่วมรายการในแต่ละช่วงเช่นในการถ่ายทำช่วงของนานาทักษะ มีจำนวนผู้เข้าฉากเยอะที่สุด ซึ่งบางครั้งมีถึง 10 คน ดังนั้นการถ่ายทำจะใช้กล้องในมุมสูง (High Angle) ซึ่งจะเห็นผู้ร่วมรายการทั้งหมดนั่งในลักษณะของครึ่งวงกลม ส่วนกล้องอื่นๆ จะจับภาพของวิทยากรซึ่งกำลังบรรยายอยู่ โดยจับภาพในระยะปานกลาง (Medium Shot) และอาจจะแพนหรือซูมเข้า/ออกไปยังกลุ่มผู้ฟังรอบๆ ด้วย และอีกกล้องจะจับภาพบรรยากาศของกลุ่มผู้ฟังซึ่งนั่งล้อมรอบวิทยากร

3.2 รูปแบบวาไรตี้ (Variety) มีจำนวนรายการทั้งหมด 3 รายการ

จำนวนทีมงาน 7 คนขึ้นไป ใช้กล้อง 3-4 กล้องในการผลิต ในการผลิตจะมีความซับซ้อนเนื่องจากมีการใช้กล้องจำนวนมากขึ้น มีการใช้เทคนิคที่มีความซับซ้อน หรือมุมกล้องที่หลากหลายในการผลิตรายการ

- รายการชีวิตธรรม เป็นรายการที่ บริษัทสื่อสร้างสรรค์สังคม จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทผลิตรายการโทรทัศน์อยู่แล้ว จึงมีความพร้อมด้านการผลิตเป็นอย่างดี และมีความสามารถในการผลิตรายการ อุปกรณ์ในการถ่ายทำรายการ จะใช้กล้อง 1-2 กล้อง ในการถ่ายทำรายการ มีความยุ่งยาก และซับซ้อนเนื่องจากนำเสนอในรูปแบบของวาไรตี้ ซึ่งมีหลายช่วง และแต่ละช่วงมีลักษณะที่ต่างกันไป เช่นการพูดคุยคนเดียว รูปแบบการสนทนา และรูปแบบของสารคดี ซึ่งทำให้ทีมงานต้องมีกระบวนการผลิตที่ยุ่งยาก เช่นในช่วงการสนทนาจับภาพพิธีกรในระยะปานกลาง (Medium Shot) ทแยงมุมไปยังพิธีกรซึ่งนั่งอยู่ด้านขวามือของหน้าจอเป็นส่วนใหญ่ ในส่วนของแขกรับเชิญ ซึ่งนั่งอยู่ด้านซ้ายของหน้าจอ จะใช้กล้องอีกกล้อง จับภาพของแขกรับเชิญโดยตลอด ในระยะปานกลางเช่นกัน ส่วนในช่วงของสารคดี จะใช้กล้องตัวเดียว กับภาพในสถานที่ต่างๆ และกับมาเชื่อมต่อภาพในขั้นตอนหลังการผลิตอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งผู้ผลิตจะมีการเขียนสคริปต์ในการถ่ายทำรายการก่อนการถ่ายทำรายการ
- รายการเสียงธรรมเสียงทิพย์ เป็นรายการที่มีสถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทยเป็นผู้ผลิต ร่วมกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงมีความพร้อมด้านการผลิตเป็นอย่างดี มีทีมงานในการผลิตรายการ ประมาณ 15-20 คน ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของทางสถานีโทรทัศน์บวกกับรูปแบบรายการที่มีหลายช่วง และในแต่ละช่วงมีลักษณะที่แตกต่างกัน มีทั้งการถ่ายทำในสตูดิโอของทางสถานี และการถ่ายทำรายการนอกสถานที่ เช่นการถ่ายทำช่วงการสนทนา จะใช้กล้องในการถ่ายทำทั้งหมด 3-4 กล้อง และมีเจ้าหน้าที่ในห้องควบคุมการผลิต ซึ่งดูแลในเรื่องของการตัดภาพและการควบคุมระดับเสียงในขณะที่ถ่ายทำรายการ หรือ

การถ่ายทำในการบรรยายธรรมของพระภิกษุในแต่ละช่วง จะเป็นการถ่ายทำนอกสถานที่ ซึ่งจะใช้กล้องเพียงกล้องเดียว จับภาพในระยะปานกลาง (Medium Shot) โดยตลอดการบรรยาย ซึ่งในการถ่ายทำในหนึ่งครั้ง ถ่ายทำเพื่อให้สามารถนำไปแพร่ภาพได้ในหลายๆ ตอน ซึ่งเนื้อหาในการบรรยายจะเป็นเรื่องทั่วไป หรือเป็นพุทธศุภายัต

3.3 รูปแบบนิตยสารทางอากาศ (Magazine) มีจำนวนรายการทั้งหมด 1 รายการ จำนวนทีมงาน 10 คน ใช้กล้อง 1-3 กล้อง เนื่องจากการผลิตรายการในรูปแบบของนิตยสารทางออกอากาศจะมีหลายช่วง ในการนำเสนอ และในแต่ละช่วงจะมีเนื้อหาในเรื่องเดียวกัน ซึ่งทำให้การผลิตรายการมีขั้นตอนหลายขั้นตอน และใช้ทีมงานในการผลิตรายการมาก

- รายการจากใจถึงใจ เป็นรายการที่ องค์การศาสนาที่มีวัตถุประสงค์ในการเผยแพร่วิทยาการผ่านทางสื่อโทรทัศน์อย่างแท้จริง ดังนั้นจึงมีการลงทุนในเรื่องของอุปกรณ์ และมีความพร้อมในการผลิต ในการนำเสนอในรูปแบบของนิตยสารทางอากาศ ซึ่งมีหลายช่วง ในการนำเสนอ และมีการแบ่งหน้าที่ในการรับผิดชอบคนละช่วงรายการ โดยมีเจ้าหน้าที่ติดต่อเป็นผู้รวบรวม และร้อยเรียงเนื้อหาให้มีความต่อเนื่องกัน ซึ่งความซับซ้อนอยู่ที่การคัดเลือกเนื้อหาในแต่ละช่วง ให้มีใกล้เคียงกัน และทุกส่วนต้องทำงานประสานกัน เพื่อให้รายการเสร็จทันตามกำหนดออกอากาศ หากเกิดข้อผิดพลาดในช่วงใด ช่วงหนึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาทั้งตอน ผู้ควบคุมรายการจึงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้รายการสำเร็จได้

การนำเสนอรายการศาสนาส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะองค์กรจะมีความพร้อมด้านการผลิตมากน้อยเพียงไร แต่การถ่ายทำในแต่ละรูปแบบของรายการ ยังคงมีลักษณะที่เหมือนกัน เนื่องจากรูปแบบรายการเป็นตัวกำหนด ความยากง่าย หรือความซับซ้อนในการผลิตรายการ ซึ่งองค์กรที่มีความพร้อมในการผลิตรายการไม่มากนัก ส่วนใหญ่จะเลือกรูปแบบรายการที่มีการผลิตรายการที่ไม่มีความซับซ้อน เพื่อให้เหมาะสมกับความสามารถในการผลิตรายการขององค์กรนั้นๆ ภาพที่ใช้จะเป็นภาพที่ผู้ชมรายการคุ้นเคยอยู่แล้ว และยิ่งผู้ชมรายการศาสนาส่วนใหญ่ ถูกกำหนดด้วยศาสนาที่ตนนับถือ เช่นรายการพุทธศาสนา ผู้ชมส่วนใหญ่คือ พุทธศาสนิกชน ดังนั้นจะคุ้นเคยกับพระภิกษุ วัด โบสถ์ ดอกบัว พระพุทธรูป ทำให้รู้สึกว่ ทุกรายการจะนำเสนอเนื้อหา และภาพที่คล้ายกัน

หรืออาจเป็นเพราะข้อกำหนดของศาสนา เช่น การแสดงธรรม พระภิกษุควรนั่งนิ่งๆ เรียบร้อย ใช้น้ำเสียงราบเรียบ หรือในศาสนาอิสลามการพูดถึงข้อปฏิบัติของศาสนาควรอ้างอิงวิชาการ มีการวิเคราะห์ วิจัย วิชยากรควรแต่งกายเรียบร้อยตามหลักของศาสนา ทำให้ดูเหมือนว่ารายการศาสนา ผู้ผลิตรายการผลิตแบบง่ายๆ ไม่มีความสร้างสรรค์ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเกิดจากธรรมชาติ

ของลักษณะรายการศาสนา หลายรายการเห็นว่าจำนวนกลุ่มผู้ชมที่มีไม่มาก หรือไม่มี Rating ทำให้ไม่คุ้มค่าต่อการลงทุนในการผลิต

เห็นได้ว่า มีหลายรายการที่พยายามให้เกิดความหลากหลาย ในการนำเสนอ เช่น การถ่ายทำนอกสถานที่พาเที่ยววัด การใช้เพลง หรือบทกวีสอดแทรกในการให้ข้อคิด การนำบุคคลที่มีชื่อเสียงมาร่วมรายการ ทำให้เพิ่มความน่าสนใจ และมีผู้ติดตามชมมากขึ้น หรือการใช้เทคนิคพิเศษในการตัดต่อ เป็นต้น

3. ขั้นตอนหลังการผลิต

3.1 การตัดต่อและเทคนิคพิเศษ

การตัดต่อและเทคนิคพิเศษของแต่ละรายการ จะมีลักษณะที่คล้ายกันหมด ไม่ว่าจะเป็นรายการที่นำเสนอในรูปแบบใดก็ตาม เช่น รูปแบบการพูดคุยคนเดียว จะนำเนื้อหารายการ หรือช่วงของพิธีกรรายการมาเชื่อมต่อกับไตเติ้ลเปิดรายการเท่านั้น หรือในรูปแบบของสารคดี หรือวาไรตี้ อาจใช้เทคนิคการกวาดภาพในรูปแบบต่างๆ หรือการแทรกภาพที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่น่าสนใจ เนื่องจากรูปแบบรายการศาสนา มีลักษณะที่ตายตัว ไม่มีความหวือหวาในการนำเสนอ จึงทำให้กระบวนการผลิตไม่มีความซับซ้อน หรือยุ่งยาก เมื่อเทียบกับรายการประเภทอื่นๆ

- รายการลีลาชีวิต นำเสนอในรูปแบบของการพูดคุยคนเดียว(Monologue) การตัดต่อรายการจะมีเพียงการเชื่อมต่อเนื้อหาให้เข้ากับไตเติ้ลรายการเท่านั้น เนื่องจากในขั้นตอนการผลิต ได้มีการกำหนดเวลาการบรรยายธรรมของพระผู้บรรยายไว้อยู่แล้ว จึงทำให้ขั้นตอนในการตัดต่อสะดวกยิ่งขึ้น และการใช้เทคนิคพิเศษ มีเพียงการใส่ชื่อโลโก้รายการ และการใส่อักษรได้ภาพ ไม่ว่าจะเป็นชื่อตอนของการบรรยาย หรือชื่อพระผู้บรรยายในรายการเท่านั้น
- รายการรัฐธรรมนูญ นำชีวิต (วันพุธ) นำเสนอในรูปแบบของการสนทนา(Dialogue) ในการตัดต่อรายการจะนำเนื้อหากการสนทนา มาเชื่อมต่อเข้ากับไตเติ้ลเปิดและปิดรายการ ซึ่งมีรูปแบบที่ตายตัว ในส่วนของความยาวของการสนทนา หรือบรรยายธรรมนั้น ในการถ่ายทำจะมีการกำหนดเวลาในการสนทนาให้กับผู้ร่วมรายการ ทีมงานจึงไม่ต้องเสียเวลาในการตัดต่อส่วนที่เกินเวลาที่กำหนดไว้

“ในการถ่ายทำรายการเราจะกำหนดเวลาในการถ่ายทำรายการอยู่แล้ว และมีการใช้การ Switcher ในขณะที่ถ่ายทำรายการ ซึ่งทำให้เวลาเราตัดต่อจึงไม่มีเรื่องที่ยุ่งยาก และเรามีทีมงานที่มี

คุณภาพในการทำงาน” (สัมภาษณ์ คุณทิพวรรณ เถลิงทอง, ผู้ควบคุมการผลิตรายการรัฐธรรมนูญ นำชีวิต (วันพุธ) วันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2550)

- รายการที่นี้สำนักจุฬา นำเสนอในรูปแบบของการสนทนา(Dialogue) การตัดต่อไม่มีความยุ่งยากนัก เนื่องจากมีการกำหนดระยะเวลาในการสนทนาขณะถ่ายทำรายการ รวมไปถึงถึงส่วนของผู้ดำเนินรายการ จึงมีแค่การนำเนื้อหามาเรียงต่อกัน แต่อาจมีความยุ่งยากในช่วงมุสลิมสัมพันธ์ ซึ่งเป็นการถ่ายทำนอกสถานที่ บางครั้งเป็นการถ่ายทำบรรยากาศ หรือกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งทีมงานจะต้องถ่ายทำมาก่อน และมาเขียนสคริปต์เพื่อนำมาตัดต่ออีกครั้งหนึ่ง

เทคนิคพิเศษในการผลิตรายการคือการใช้ Blue Screen ในการถ่ายทำ โดยขั้นตอนหลังการผลิตนั้น จะต้องนำมาตัดต่อเพื่อใส่ฉากหลัง มีทั้งที่เป็นภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว ซึ่งจะเป็นภาพที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่น่าเสนอ

“การใช้เทคนิค Blue Screen ทำให้ใส่ลูกเล่นเข้าไปได้มากขึ้น ฉากที่น่าเสนอจะมีความน่าสนใจ ไม่น่าเบื่อ เพราะเราถ่ายทำกันในห้องรับแขก ฉากก็มีเพียงฉากเดียว ถ้าใช้เทคนิคนี้จะช่วยให้มีความหลากหลาย และสามารถทำให้ฉากเกี่ยวข้องกับเรื่องที่น่าเสนอได้ด้วย” (สัมภาษณ์ คุณจรัส บัลลิ่งน้อย, ผู้รับผิดชอบรายการที่นี้สำนักจุฬา, วันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2550)

3.2 การประเมินผล

การประเมินผลรายการถือเป็นขั้นตอนสุดท้ายสำหรับการผลิตรายการโทรทัศน์ เพื่อให้ทราบถึงการทำงานของการผลิตรายการ และผลตอบรับจากการนำเสนอรายการให้แก่ผู้ชม รายการศาสนาไม่มีการแข่งขันระหว่างรายการ เนื่องจากมีผู้ชมรายการเฉพาะกลุ่ม และมีอาชรูปร่างที่ตายตัว จึงทำให้ผู้ผลิตรายการไม่เห็นถึงความจำเป็นในการใช้งบประมาณไปกับการประเมินผลกระบวนการ

การประเมินผลของกระบวนการผลิตรายการ

การประเมินผลของกระบวนการผลิตรายการ ส่วนใหญ่เป็นรายการที่เข้าเวลาออกอากาศจากทางสถานี ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อประชาสัมพันธ์องค์กร หรือการแสวงหากำไรจากการผลิตรายการ ดังนั้นการประเมินผล จะช่วยทำให้ทราบถึงการทำงาน ข้อบกพร่อง ฯลฯ เพื่อนำมาพัฒนารายการให้มีคุณภาพ และประสิทธิภาพตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้

- รายการธรรมโอสธ มีการประเมินกระบวนการ ตลอด ซึ่งเป็นการประเมินผลภายในองค์กรเอง และจากทางสถานี ทีมงานจะประชุมกันว่ารายการที่ผลิตออกมานั้นมีความ

เหมาะสม หรือต้องมีการปรับปรุง เพิ่มเติม ให้น่าสนใจมากขึ้นหรือไม่ เนื่องจากองค์กรผู้ผลิตถูกว่าจ้างให้ผลิตรายการ จึงมีการตรวจสอบคุณภาพของรายการอย่างต่อเนื่อง ส่วนทางสถานี ทีมงานจะตรวจสอบRating ของรายการว่าอยู่ในเกณฑ์เท่าไร องค์กรผู้ผลิต คือ บริษัทบ้านคนไทย ได้ให้ความสำคัญกับระบบความนิยมของผู้รับสาร (The pragmatics) ที่มีต่อรายการธรรมโอศด ทีมงานต้องการทราบผลเมื่อเปรียบเทียบกับรายการศาสนาด้วยกันแล้วเป็นอย่างไร และในบางครั้งถ้ารายการมีปัญหา หรือควรปรับปรุงในส่วนไหน ทางสถานีจะทำหนังสือมายังบริษัท บ้านคนไทย ให้ตรวจสอบอีกครั้งหรือให้ปรับปรุงข้อผิดพลาดนั้น

“ทางทีมงานเคยเปลี่ยนวิทยากร เพื่อมาแทน อาจารย์ผาคิต เนื่องจากท่านมีปัญหาด้านสุขภาพจึงจะขอหยุดพักในการถ่ายทำรายการ แต่เมื่อมีการประเมินผลรายการของทีมงาน และสถานีเห็นว่า อาจารย์ ผาคิตมีความเหมาะสมที่สุด และสามารถรับส่งกันได้อย่างดีกับพิธีกรรายการ จึงต้องขอให้ท่านเป็นวิทยากรให้กับรายการต่อไป” (สัมภาษณ์ คุณเพ็ญพรรณ สุวรรณรังษี, ผู้บริหารบริษัทบ้านคนไทย, วันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550)

- รายการบ้านร่มมะนั้น ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการประเมินผลมากนัก เนื่องจากทางทีมงานไม่ได้วางเป้าหมายที่แท้จริงสำหรับรายการ ตั้งแต่เริ่มผลิตรายการมา ทีมงานได้กำหนดวัตถุประสงค์เพียงต้องการผลิตรายการเพื่อตอบแทนสังคมเท่านั้น ดังนั้นทีมงานผลิตรายการจึงไม่เห็นความจำเป็นในการประเมินผลกระบวนการผลิต

“เมื่อทีมงานมีการประชุมถึงเรื่องรูปแบบรายการแล้ว เราจึงมั่นใจในเรื่องรูปแบบของรายการว่าเหมาะสมแล้ว เราถึงไม่มีการประเมินผลการผลิตรายการของเราเอง รายการที่ทำเพื่อสังคม เป็นเรื่องของกรรม เพราะอยู่ในช่วงตี 4 ใครเปิดมาเจอรับได้ทำอะไรก็รับไป เราไม่สนใจมากนัก” (สัมภาษณ์ คุณอดิศักดิ์ ศรีสม, เจ้าของบริษัทเบิร์ต อาษ วิวจำกัด ผลิตรายการบ้านร่มมะ, วันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ.2549)

ผลตอบรับจากผู้ชมรายการ

ผลตอบรับจากผู้ชมรายการเป็นการประเมินผลอีกส่วนหนึ่ง รายการศาสนาทุกรายการจะเปิดโอกาสให้มีการติชมรายการจากผู้ชม โดยผ่านทางโทรศัพท์ หรือจดหมาย และทางรายการจะแจกซองรางวัล หรือของที่ระลึกให้กับผู้ชมรายการ เพื่อเป็นการตอบแทน ซึ่งจะทราบถึงกลุ่มผู้ชมของแต่ละรายการ แต่อาจไม่ทราบถึงจำนวนผู้ชมที่แท้จริง เช่น กลุ่มผู้ชมส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้ชมในต่างจังหวัด เป็นกลุ่มผู้ใกล้ชิด หรือผู้ที่มีความนับถือกับผู้ร่วมรายการ เป็นต้น ทีมผู้ผลิตรายการ

ศาสนาไม่เห็นความสำคัญของขั้นตอนการประเมินผลรายการเท่าไรนัก จึงไม่มีการประเมินที่มีรูปแบบชัดเจน

หรือบางรายการมีการประเมินโดยรับคำติชมจากผู้ชมรายการ แต่ไม่สามารถปรับปรุงตามที่ผู้ชมเสนอมา เนื่องจากเป็นนโยบายขององค์กร หรือผู้ผลิตไม่มีความพร้อมในการปรับปรุงรายการให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น เช่น รายการอัล อักอครห์สัจธรรม มีการประเมินผลการผลิตรายการ แต่ไม่สามารถพัฒนารายการให้เป็นไปตามที่ประเมินผลได้ เนื่องจากงบประมาณ และทีมงานในการผลิตรายการมีน้อย จึงไม่สามารถนำเสนอได้ตามที่ต้องการ

- รายการแสงธรรม มีการประเมินผลจากผู้ชมรายการ โดยตรวจสอบจากการตอบคำถามท้ายรายการ หรือจดหมายติชมรายการ ในแต่ละสัปดาห์จะมีจดหมาย และไปรษณียบัตรรวมประมาณ 20 ฉบับจากทั่วประเทศ และทางรายการจะมอบของที่ระลึกให้กับผู้ที่เขียนจดหมายเข้ามาในรายการ

“เวลาพอไปเทศน์ตามวัดต่างๆ ก็ถามว่าใครดูรายการบ้าง ก็จะมีคนยกมือบ้าง 20-30คน บางครั้งพอไปไหน หรือพิธีกรไปถ่ายทำรายการ ก็จะมีคนทักอย่างตื่นเต็นว่าได้ดู มีครั้งหนึ่งได้ไปประเทศลาว เขวชนเขาก็บอกว่าได้ดูเหมือนกัน” (สัมภาษณ์ บาทหลวงวรยุทธ กิจบำรุง, ผู้อำนวยการ สำนักงานสื่อมวลชนคาทอลิกประเทศไทย, วันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ. 2549)

“รายการจะมีการแจกซองในรายการ และให้ผู้ชมเขียนจดหมายเข้ามาในรายการ อาทิذىไหนแจกของที่น่าสนใจ ผู้ชมจะเขียนจดหมายเข้ามาเยอะ ถ้าธรรมดาก็ไม่ค่อยมี แต่จะมีทุกสัปดาห์ มากน้อยต่างกันไป” (สัมภาษณ์ คุณสมานมิตร ห่อเร, ผู้ควบคุมการผลิตรายการแสงธรรม, วันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2550)

- รายการอัล อักอครห์สัจธรรม เนื่องจากรายการมีศักยภาพในการผลิตค่อนข้างน้อย จึงไม่เห็นความจำเป็นในการประเมินผลด้านกระบวนการผลิต แต่ทีมงานยังคงมีความตั้งใจในการผลิตรายการ และพัฒนารายการให้มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น และทางรายการได้ใช้การประเมินผลจากผู้ชมที่ชมรายการเป็นการพัฒนารายการแทน และแจกหนังสือให้กับผู้ชมที่ติชมรายการ ซึ่งมีการโทรศัพท์จากผู้ชมบ้าง สัปดาห์ละประมาณ 3-5 คน ซึ่งทีมงานจะถามถึงรายละเอียดของผู้ชมเพื่อเก็บไว้เป็นข้อมูล เช่นอายุ อาชีพ ศาสนาที่นับถือ ที่อยู่ เป็นต้น ในจำนวนที่โทรศัพท์เข้ามาส่วนใหญ่ไม่ใช่ชาวมุสลิม และบางคนโทรมาจากจังหวัดที่มีชาวมุสลิมอาศัยอยู่น้อย เช่น พิจิตร ศรีสะเกษ ขอนแก่น เป็นต้น

“ผลตอบรับจากผู้ชม เราก็รู้สึกดี ตรงกับวัตถุประสงค์ของเรา เพราะเราต้องการให้คนต่างศาสนาได้คู่ด้วยและเข้าใจในศาสนาอิสลามมากขึ้น และพวกเขาเหล่านี้จะคอยช่วยเราแก้ไขเรื่องราวเมื่อมีคนเข้าใจผิดในเรื่องของศาสนาอิสลาม” (สัมภาษณ์ คุณอรุณ เค่นยั้งโยชน์ วันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2550)

การประเมินผลรายการศาสนา ผู้ผลิตส่วนใหญ่ไม่เห็นความจำเป็นในการประเมินผลรายการมากนัก โดยจะสังเกตจากจำนวนผลตอบรับจากผู้ชมรายการเป็นการประเมินผลรายการจากนั้นอาจมีการปรับเปลี่ยนเนื้อหา ให้ตรงตามความต้องการของผู้ชมรายการ แต่ต้องไม่ขัดแย้งกับความต้องการขององค์กรผู้ผลิต หรือไม่เป็นการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาไปโดยสิ้นเชิง เนื่องจากมีผลต่อต้นทุนในการผลิต และอาจขัดแย้งความรู้สึกของผู้ชมในบางกลุ่มที่นิยมรูปแบบรายการแบบเดิม ในทัศนะของผู้ผลิตรายการศาสนาโดยส่วนใหญ่ ต้องการเพียงให้รายการที่นำเสนอสามารถบรรลุมุ่งวัตถุประสงค์ของรายการที่ตั้งไว้ ก็เพียงพอแล้ว